

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

I РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 10

София, сбота, 19 ноемврий

1927 г.

11. заседание

Петък, 18 ноемврий 1927 година.

(Открито от председателя А. Ц. Цанков, въ 16 ч. 30 м.)

Председателът: (Звъни) Обявявам заседанието за открито.

(От заседанието отсъствуват следните народни представители: г. г. Еминъ Агушевъ, Ставри Андреевъ, Драгомиръ Апостоловъ, Никола Аретовъ, Борисъ Бошковъ, Никола Бурмовъ, Добри Витановъ, Вълчо Даскаловъ, Хюсеинъ х. Галибовъ, Димитъръ Гичевъ, Христо Горневъ, Георги Губидълниковъ, Борисъ Димевъ, Владимиръ Димитровъ, Георги Драгневъ, Димитъръ Дрънски, Борисъ Ецовъ, д-ръ Димо Желѣзовъ, Димитъръ Ивановъ I, Савчо Ивановъ, Атанасъ Каишевъ, Колю Кожакчиевъ, Величко Кознички, Боню Колевъ, Иванъ Куртевъ, Михаилъ Маджаровъ, Рашко Маджаровъ, Добри Даневъ Манасиевъ, Милю Милевъ, Петъръ Миновъ, Миланъ Момчиловъ, Георги Нешковъ, д-ръ Борисъ Николовъ, Иванъ х. Николовъ, Кирилъ Ноевъ, Кръстю Пастуховъ, Вичо Петевъ, Никола Сапунджиевъ, Кирилъ Славовъ, Петко Стайновъ, Димитъръ Стефановъ, Стефанъ Г. Стефановъ, Желю Тончевъ, Недѣлчо Топаловъ, Александъръ Хитриловъ, Иванъ Хрелопановъ, Антонъ Ченгелиевъ, Георги Чернооковъ, Димитъръ Яневъ и Сотиръ Яневъ)

Бюрото на Събранието е разрешило отпускъ на следните народни представители:

На г. Петъръ Цуцумановъ — 4 дни;
На г. Кръстю Пастуховъ — 1 день;
На г. Христо Баралиевъ — 3 дни;
На г. Петъръ Панайотовъ — 4 дни;
На г. Никола Андреевъ — 3 дни;
На г. Никола Търкалановъ — 1 день;
На г. д-ръ Борисъ Николовъ — 3 дни;
На г. Христо Баевъ — 1 день;
На г. Стефанъ Бояджиевъ — 1 день и
На г. Величко Кознички — 2 дни.

Пристапваме към първата точка от дневния редъ — продължение разискванията по отговора на тронното слово.

П. Анастасовъ (с. д): Искамъ думата преди дневния редъ.

Председателът: Какво обичате?

П. Анастасовъ (с. д): Г. председателю! Още въ втората извънредна сесия съмъ депозиралъ две питання до г. министъръ-председателя и министъръ на вътрешните работи.

Председателът: Когато г. министърътъ бѣде готовъ, ще Ви отговори.

П. Анастасовъ (с. д): Възобновихъ тия питання на 11 т. м., обаче още не ми се отговаря. Чл. 60 отъ правилника е изриченъ, че трѣбва да се отговори още въ следующето заседание, а пъкъ има цѣлъ месецъ отъ 20 октомврий до днесъ и още не ми се отговаря.

Председателът: Когато министърътъ бѣде готовъ, ще Ви отговори, както винаги е отговарялъ.

Х. Баралиевъ (с. д): Прави впечатление, че никога не се отговаря.

Председателът: Ще се отговори. Прави впечатление, че вие постоянно питания правите. Вашата, на социалдемократитѣ, работа е само питания да правите.

Х. Баралиевъ (с. д): Не може така да се отговаря на народенъ представителъ.

Председателът: Казахъ Ви, че когато министърътъ бѣде готовъ, ще отговори. Бѣдете спокойни. Министърътъ управлява България, а не се занимава само съ вашитѣ питання.

К. Лулчевъ (с. д): Ако не трѣбва да се правятъ питання, кажете.

Председателът: Не можете да се оплачете, г-да, че вашитѣ питання сѣ оставени безъ отговоръ.

К. Лулчевъ (с. д): Ние пъкъ казваме, че не е отговаряно.

П. Анастасовъ (с. д): Единъ месецъ има отъ 20 октомврий досега.

Председателът: Азъ ще съобща на г. министра да Ви отговори.

Има думата народниятъ представителъ г. Димитъръ Бошняковъ.

Д. Бошняковъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Макаръ въ първата извънредна сесия на сегашното Народно събрание да се развили обширни дебати по отговора на тронното слово, макаръ и въ втората извънредна сесия сѣщо да се говори подробно и надълго по одобрението на указъ № 7, при все това, въ тронното слово сѣ засегнати въпроси, по които пакъ има какво да каже и опозицията, и болшинството.

Когато се касае въпросътъ, г. г. народни представители, да се прецени политиката на правителството, безспорно е, че ще трѣбва да се спремъ преди всичко на вътрешното управление, и то не само затова, защото презъ последните нѣколко години, откогато Демократическиятъ съговоръ пое управлението въ рѣшетъ си, станаха крупни, голѣми събития, но и затова, защото и въ нормални времена вътрешната политика е, която обуславя и стопанската, и финансовата, и външната политика на едно правителство. Ако едно правителство пожне успѣхи въ вътрешното управление, то ще може да очаква такива и въ другитѣ отрасли на държавния животъ. Тая истина бѣ съзнана още на 9 юний, когато управлението на България се пое отъ правителството на г. Цанковъ. Г. Цанковъ и неговото правителство поеа управлението на България, като си поставиха като най-важна, като непосредствена задача въвеждането преди всичко миръ, редъ и законность въ България, премах-

ването на класовите и съсловни борби, които тогава се бяха изострили и които, както ви е известно на всички, се поощряваха от дотогавашната власт. Лозунгът за стабилизирание на вътрешния ред, на вътрешното управление, бѣ лозунг не само на правителството, което пое на 9 юний управлението, а бѣше лозунг, въ името на който блокът отпочна още преди 9 юний борбата срещу тираническия режим на Стамболийски. Правителството на г. Цанкова, партията на Демократическия сговор продължиха следъ 9 юний дѣлото на блока. За тая целъ Демократическият сговоръ води отъ 9 юний и до днесъ една упорита борба за възстановление на конституционнитѣ свободи и за стабилизирание вътрешния редъ въ България. Въ тази борба, г-да, той имаше да преодолява голѣми трудности. Но той постигна резултати. Когато ще преценяваме резултатитѣ отъ тѣзи борби, които се водиха отъ партията Демократически сговоръ, не трѣбва нито за минута да изпускаме отъ предъ видъ тежкитѣ времена, които минахме, голѣмитѣ кризи, които България преживѣ въ последнитѣ четири и половина години. Партията Демократически сговоръ имаше да се справи съ една революция, единствената, която България преживѣ отъ освобождението до днесъ. Една малка слабостъ отъ страна на управлението, една малка нетактичностъ отъ страна на правителството и на партията, която управляваше тогава — България бѣше загубена. Е добре, такава нетактичностъ, такава грѣшка не се направи, не се допусна отъ управлението. Правителството на Демократическия сговоръ съ една твърдостъ, достойна за похвала, сполучи да се справи съ революцията и вътре въ нѣколко дена да я усмири. Въ борбата, която води, върно е, че то имаше на своята страна всичкитѣ партии на реда. Тѣ за моментъ забравиха своитѣ партийни различия и се изправиха рамо до рамо до властта, до управлението, за да водятъ борбата за усмиренето на революцията.

Е добре, революцията бѣше потушена. Говорятъ за жертвитѣ, които се дадоха въ тая революция, за жертвитѣ, които се дадоха въ гражданската война, която я съпровождаше. Всички съжаляваме, г-да, за тѣзи жертви; най-много отъ болшинството, най-много отъ тази страна (Сочи сговориститѣ) се съжалява за жертвитѣ дадени и отъ едната, и отъ другата страна. Но кой е виновенъ за тия жертви, г-да? Може ли за моментъ да се вини управляващата партия, може ли да се вини правителството за жертвитѣ, които се дадоха при усмиряването на бунтоветѣ и революциитѣ? Не, г-да. Виновницитѣ стоятъ тукъ (Сочи крайната лѣвица). Виновници сѣ тѣзи, които организираха революцията (Възражения отъ Аврамъ Стояновъ и Христо Калайджиевъ); виници сѣ тѣзи, които ръководѣха революцията. Нѣкои отъ тѣхъ, г-да, и и сега сѣ въ редоветѣ на лѣвицата. И сега тѣзи господа се опитватъ наново да повторятъ кървавитѣ дни отъ м. септемврий 1923 г. Разбира се, тѣ сѣ си направили много добра смѣтка — както я бѣха направили и презъ м. септемврий 1923 г. — да повлѣкатъ следъ себе си заблуденитѣ и наивницитѣ да отидатъ да се биятъ, а следъ това да намѣрятъ начинъ да избѣгатъ, да спасятъ своитѣ кожи и да оставятъ наивнитѣ хора да паднатъ жертва при барикадитѣ, при усмиряването на революцията.

Но, г-да, каквото ще да се говори, никой въ България съ здравъ разумъ не може да твърди, че каквато и да е отговорностъ, каквато и да е вина за жертвитѣ, които се дадоха при усмиренето на революцията, пада върху партията Демократически сговоръ, върху управлението на Демократическия сговоръ. То още отъ началото следъ 9 юний, както ви казахъ, имаше само една задача да осъществява въ България и тая крупна и голѣма задача бѣше: да се създаде въ България вътрешенъ миръ, да се стабилизира вътрешното положение, да нѣма класови и съсловни борби, които се поощряваха по-рано, всѣки да е свободенъ въ своята работа, въ своето мнение и т. н.

Г. Марковъ (з. в): Сега всѣки свободенъ ли е?

Д. Бошняковъ (д. сг): Тази е, г-да, голѣмата задача, която преследва управлението на Демократическия сговоръ отъ началото и досега. Но следъ потушаването на революцията презъ есенята на 1923 г., еднофронтовитѣ, тия които организираха тази революция — забравихъ да кажа, поощрявани и субсидирани отъ нѣ — не спрѣха своитѣ акции. Тѣ разбраха, обаче, едно, че съ масови акции, бунтове и революции не могатъ да успѣятъ да свалятъ законно установената властъ и измѣниха своята тактика. И тѣ почнаха да си служатъ съ частнични акции, съ атентати, съ разбойнически нападения, съ убийства на видни сговористи и видни чиновници въ управлението, та да предизвикатъ анархия въ страната, да отслабятъ властта, да отслабятъ

управлението и да подготвятъ почва, за да нанесатъ единъ последенъ, решителенъ ударъ на властта. Започнаха тѣжкитѣ и тежки дни презъ пролѣтѣта на 1925 г. Тѣ сѣ известни на всички ви, защото вие, г-да, сте съвременници на тия събития. Дойде се до нападението срещу държавния глава и до атентата въ църквата Св. Недѣля. Е добре, при новото положение и при новата тактика на еднофронтовитѣ, комунисти и дружбани, властта не се стресна, партията на Демократическия сговоръ, управлението намѣри достатъчно куражъ въ себе си, за да се справи наново съ размирицитѣ, съ размириитѣ елементи въ България. Ние гласувахме законъ за защита на държавата, съ който законъ обявихме комунистическата партия вънъ отъ законитѣ. Това е една заслуга на партията Демократически сговоръ, защото не можеше да се търпи повече създаденото тогава положение. Комунистическата партия въ България бѣше станала една опасностъ, една язва, която ако останѣше за дълго време да съществува, щѣше да разруши неминуемо организма на нашето отечество. Съ гласуването на този законъ и съ взетитѣ отъ страна на властта мѣрки се нанесе единъ голѣмъ, единъ съкрушителенъ ударъ на комунистическата партия въ България. Това е втората голѣма заслуга на управлението и на партията Демократически сговоръ, която заслуга никой не може да отрече. Комунистическата партия, следъ като я обявихме вънъ отъ законитѣ... (Възражения отъ работническата група).

Ц. Бръшляновъ (д. сг): За васъ не се касае, не се говори за трудовата партия.

С. Димитровъ (д. сг): Комунистическата партия е единствена виновница за септемврийскитѣ събития. Вие нали сте работническа партия? Защо се дразните, когато се говори за комунистическата партия?

Д. Грънчаровъ (з. в): Ти отрови българската армия съ сипаничеви свини. Имашъ присѣда за това и си лежалъ въ затвора. И имашъ куражъ да приказвашъ! Не те е срамъ! Седни тамъ! (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ) И Господъ те е наказалъ.

С. Димитровъ (д. сг): За септемврийскитѣ събития сѣ виновни комуниститѣ.

Д. Бошняковъ (д. сг): Комунистическата партия въ България, казвамъ, бѣше една отъ най-голѣмитѣ опасности, които заплашваха съществуването на България. Тази опасностъ съществуваше не само следъ 9 юний, но и преди 9 юний. Следъ войната, както е известно на всички ви, въ България се създаде почва за засилване на комунистическата партия. Тя почна съ бързи крачки да расте и стана една отъ най-добре организирани партии въ България. Напоследъкъ, субсидирана отъ Москва, тя служеше на чужди интереси. Тя инсценира не, тя ръководи — това е известно на цѣлъ свѣтъ — революцията презъ 1923 г. Може ли нѣкой да оспори това? Може ли нѣкой да оспори, че атентатитѣ презъ 1925 г., че голѣмитѣ нападения и убийствата, които станаха тогава, не бѣха пакъ дѣло на комунистическата партия? Никой не може да оспори това, г-да. Това сѣ безспорни факти, известни на всички. Е добре, какъ можеше и какъ трѣбваше да се действва, освенъ по начина, по който действахме ние? Всѣко правителство на мѣстото на г. Цанкова тогава щѣше да извърши това, което извърши г. Цанковъ, и това, което извърши партията Демократически сговоръ. И ние се гордѣмъ съ това дѣло, не защото имаме глупавата или наивна амбиция, че сме съкрушили една партия въ България, но защото сразихме една опасностъ за съществуването на България. Следъ като гласувахме закона за защита на държавата, комунистическата партия бѣше въ разплохъ. Голѣма частъ отъ хората на тази партия, идеалиститѣ — тѣзи, които се бѣха въвлѣкли въ общото течение не затова, защото бѣха карьеристи, но защото бѣха убедени въ правотата на идеитѣ, които имъ се препорѣчваха — следъ атентата въ църквата „Св. Недѣля“ се стреснаха и напуснаха редоветѣ на комунистическата партия. Голѣмата маса отъ хората, които пълнѣха нейнитѣ редове и които бѣха силата на тази партия, я напуснаха.

К. Томовъ (з): Станаха сговористи.

В. Драгановъ (з. в): Всички комунисти сѣ въ Вашата партия.

Д. Бошняковъ (д. сг): Тѣ отидоха въ редовѣтъ на всички легални партии — азъ не отказвамъ това.

П. Анастасовъ (с. д): Сговористи сж.

Д. Бошняковъ (д. сг): Азъ не оспорвамъ, че и при насъ дойдоха и сж много добри партизани.

Отъ лѣвицата: А-а-а!

Д. Бошняковъ (д. сг): Въ Враца имаме двама отъ тѣхъ.

В. Драгановъ (з. в): Всѣки день комунистѣтѣ нахлуватъ въ вашата партия.

Д. Бошняковъ (д. сг): Азъ ви говоря за тѣзи комунисти идеалисти, които по заблуджение бѣха влѣзли въ редовѣтъ на Комунистическата партия, които се отвратиха отъ злодеянието въ църквата „Св. Недѣля“ и дойдоха голѣма частъ при насъ, други отидоха при Националлибералната партия, трети при демократитѣ и т. н. Ние ги имаме въ нашитѣ редове и тѣ сж действително едни почтени граждани въ днешния моментъ и работятъ въ партията, както всички други партизани. Азъ подчертавамъ този фактъ, че голѣма частъ отъ комунистѣтѣ идеалисти напуснаха комунистическата партия. Въ партията останаха кой? — Останаха карьеристѣтѣ, тѣзи, които се бѣха ангажирали въ маса престѣпления, които...

П. Анастасовъ (с. д): Тодоръ Николовъ отъ Кнежа, който е при васъ, какъвъ е — карьеристъ или идеалистъ? (Къмъ Ц. Цвѣтковъ) Не е ли така? Не дойдоха ли при васъ?

Ц. Цвѣтковъ (д. сг): Нито Маринъ Розовъ, нито Тодоръ Николовъ е при насъ.

П. Анастасовъ (с. д): Анкета приемашъ ли? Иванъ Пешевъ, най-вѣрниятъ комунистъ, не дойде ли при васъ?

Д. Бошняковъ (д. сг): Не считамъ за нужно да Ви отговарямъ на тѣзи въпроси.

П. Анастасовъ (с. д): Знамъ защо не считашъ — защото нѣмаше да бѣдешъ депутатъ.

Д. Бошняковъ (д. сг): Азъ съмъ билъ депутатъ и въ опозиция, г. Анастасовъ, а Вие сте случаенъ депутатъ въ тази Камара.

Ц. Цвѣтковъ (д. сг): Я кажи, какви прозвища ви даватъ Розовъ и другитѣ? Наричатъ ви политически чапкѣни.

П. Анастасовъ (с. д): Не искаха ви вашитѣ партизани, а ви наложиха. Съ овчарски ножици рѣзаха бюлетинитѣ.

Д. Бошняковъ (д. сг): Азъ съмъ билъ депутатъ и въ опозиция въ XIX обикновено Народно събрание, а Вие сте случаенъ депутатъ.

П. Анастасовъ (с. д): Ти си въ истинската смисълъ на думата полицейски избраникъ.

Д. Бошняковъ (д. сг): Този господинъ не заслужава отговоръ.

Ц. Цвѣтковъ (д. сг): И Пастуховъ бѣше полицейски избраникъ отъ Бѣла-Слатина.

Д. Бошняковъ (д. сг): Решителниятъ ударъ на комунистическата партия е една отъ голѣмитѣ заслуги на партията Демократически сговоръ. Следъ атентата въ църквата „Св. Недѣля“, следъ взетитѣ мѣрки, следъ измѣнението на закона за защита на държавата и преследването на всички ангажирани въ престѣпления, въ атентати, въ разбойнически нападения комунисти, въ България полека-лека, постепенно-постепенно почна да се възвежда необходимиятъ редъ, необходимиятъ вътрешенъ стабилитетъ. Това, за което стана 9 юний — възстановяването на всички конституционни правдини въ България, нормализирането на положението — това постепенно-постепенно, следъ атентата въ църквата „Св. Недѣля“, почна да се осъществява. И днесъ, когато ни раздѣлятъ четири и половина години отъ 9 юний, ние всички можемъ да се поздравимъ, че България е преминала

всичкитѣ опасности, които ѝ се изпрѣчиха на пътя, че днесъ за днесъ това, за което още блокътъ преди 9 юний почна борбата срещу режима на Стамболийски и за което управлението на Демократически сговоръ води тази борба отъ 9 юний насамъ, е фактъ свършенъ. Може би още не сме достигнали до това положение, въ което всички бихме желали да бѣдемъ — положението, което имаше България преди войнитѣ. Това, обаче, не е по вина на управлението, на партията Демократически сговоръ. Причината за това сж всичкитѣ последици и всичко това, което ни завещаха злополучнитѣ войни следъ 1918 г. Обаче отъ тѣзи, които сж тукъ, въ тѣзи редове (Сочи сговористѣтѣ) и на тѣзи маси (Сочи министерскитѣ маси), непрестанно се работи, за да се дойде до това положение, за което ни говорѣше онзи день г. Пастуховъ: България и въ вътрешното си управление, и въ всички други отрасли да бѣде това, което бѣше преди войнитѣ, преди 1912 г. Всичко, което може да се направи отъ страна на управлението, се прави. И постижения отъ страна на управлението постепенно — постепенно, всѣки день ние можемъ да подчертаемъ.

Добритѣ успѣхи, г-да, въ вътрешната политика на правителството не закѣснѣха да се отразятъ и въоу нашитѣ външни отношения. Непосрѣдствено преди войната България бѣше изолирана, както е известно на всички ви. На България гледаха съ недовѣрие, особено силитѣ-победителки, които ни смѣтаха като прокажени и като единъ отъ най-опаснитѣ елементи тукъ, въ центъра на Балканитѣ, за мира въ Европа. Това бѣше положението на България непосредствено следъ войната, следъ катастрофата. Когато дойде Стамболийски на властъ и земеделцитѣ поеа управлението, намѣсто да се разсѣе това недовѣрие, то се засили. То се засили особено когато режимътъ на Стамболийски започна да избива на болшевиизмъ, когато въ Европа почнаха да съзиратъ далечнитѣ планове на Стамболийски и когато виждаха въ неговото управление единъ зародишъ, едно начало на болшевишко управление въ България. Въ това положение бѣше сварена България на 9 юний въ нейнитѣ външни отношения, когато управлението пое партията Демократически сговоръ. Не само това. Непосрѣдствено следъ 9 юний емигрантитѣ, които избѣгаха въ другитѣ страни — въ Сърбия, Франция, Чехословашко — пунаха интригата, която се разпространяваше и отъ други заинтересовани страни, че новото управление, новата властъ на г. Цанковъ, това е една военна властъ, това е едно военно управление, което ще засили войнствения духъ въ България и че, следователно, новото управление на г. Цанковъ е управление по-опасно даже отъ това на Стамболийски. Това бѣха легенди, които се разпращаха вънъ непосредствено следъ 9 юний. Трѣбваше тактъ, трѣбваше търпение отъ страна на властѣта, за да може да се разбиятъ всички тѣзи легенди и полека-лека да се възстанови довѣрието на Европа спрямо България, което бѣ изгубено. Едно отъ най-силнитѣ доказателства, които се дадоха отъ управлението, това бѣха становището и мѣрцитѣ, които взе правителството по гръцкия инцидентъ. Запасниятъ полковникъ Калфовъ, министъръ на външнитѣ работи, съ своето държане и съ своето поведение даде тогава доказателства на свѣта по единъ най-безспоренъ начинъ, че правителството на Демократически сговоръ е едно правителство, което не се вдѣхновява отъ каквито и да е агресивни и военнлюбиви намѣрения и че България се управлява отъ най-миролюбиво правителство. Поведението, което правителството възприе и държа по инцидента на гръцката граница, даде най-безспорни и най-очевидни доказателства и за слѣпцитѣ да се убедятъ въ миролюбивата политика на българското правителство. Следъ това, г-да, полека-лека всички чувствахме какъ симпатитѣ на Европа, какъ симпатитѣ главно на великитѣ сили победителки, които по-рано гледаха съ недовѣрие на насъ, почнаха да се печелятъ, да се увеличаватъ. Едно отъ голѣмитѣ доказателства въ това направление бѣше отпушането на бѣжанския заемъ. Днесъ ние имаме едно ново доказателство за това разположение и за тѣзи симпатии на великитѣ сили спрямо България — благосклонното отнасяне на Обществото, на народитѣ за отпускането на България единъ държавенъ заемъ за финансовото ѝ стабилизиране. Това е ново доказателство, което не може друго-яче да се тълкува, освенъ, че вѣрата, че довѣрието на Европа спрямо България расте, че то е вече възстановено.

Но, г-да, партията Демократически сговоръ има голѣми успѣхи не само въ външната и вътрешната политика. Маркаръ, както споменахъ, че трѣбваше да се справи съ най-голѣмитѣ трудности, че трѣбваше да премине най-голѣми препятствия, партията Демократически сговоръ не изгуби нито за моментъ отъ предъ видъ, че вънъ отъ задачата,

въвеждане и стабилизиране на вътрешния редъ, има да разрешава и други крупни стопански проблеми. Вземете която щете област, г-да, отъ държавно-стопанския животъ на България, вие не можете да не посочите и да не подчертаете само голъми успѣхи и постижения отъ страна на управлението. Никога не сж се строили толкова желѣзници, никога въ такъв голъмъ мащабъ не сж правени шосета и мостове, както при нашето управление. Ние не само поставихме основа, но ние започнахме разрешаването на голъмата проблема за водоснабдяването на селата и градоветъ въ България, и може да бъдете сигурни, че нѣма да минатъ много години, и всички почти села въ България ще бждатъ снабдени съ достатъчна и чиста вода.

Но, г-да, азъ искамъ да се спра малко по-надълго и по-нашироко върху мѣроприятията, които се предприеха отъ управлението на Демократическия сговоръ по Министерството на земледѣлието и за които мѣроприятия г. Омарчевски, бившъ министъръ отъ земледѣлското управление, се отнесе така съ пренебрежение. Ние очаквахме действително критика отъ страна на опозицията по тѣзи мѣроприятия, по тази политика на Министерството на земледѣлието, но никога не очаквахме този телегъозлукъ, това дебелоочие, земледѣлски народенъ представителъ да излѣзе да критикува тѣзи мѣроприятия и тази политика. Е добре, азъ ще се спра върху това, което е направено и което се прави въ областта на земледѣлието, и ще видимъ дали то е действително такова, какъто казва, че е, г. Стоянъ Омарчевски.

При нашето управление, г-да, се поставиха, не както казва г. Омарчевски, безъ планъ и безъ система, а конкретно голъмитъ задачи, голъмитъ проблеми, и не само се поставиха, но се започна и тѣхното реализиране. И това реализиране дава резултати, очебиющи за всички. Преди всичко постави се голъмиятъ въпросъ за смѣняване на сегашното семе съ новото изпитано семе въ овитнитъ станции.

С. Дръновски (з): Това стана преди 15 години.

Д. Бошняковъ (д. сг): Е добре, г. Дръновски, ние не оспорваме, че още преди 15 години се постави този въпросъ, но той тогава бѣше само поставенъ, по него се работѣше само на книга, . . .

С. Дръновски (з): Хайде-де-е-е!

Д. Бошняковъ (д. сг): . . . пишеха се бумажни, пращаха се агрономи, които по селата се посрѣщаха съ насмѣшки и изпращаха съ подигравки. Това бѣше положението досега. Сега не само се постави въпросътъ, но се започна и неговото разрешение, и то по единъ най-ефикасенъ начинъ. Резултатитъ, които се добиха въ две години, показватъ, че само по пѣтя, по който сме тръгнали, ще може да се реши този въпросъ. Миналата година се засѣха 64 хиляди декара съ новата пшеница № 16 и № 84.

Н. Алексиевъ (з. в): Въпросътъ не е за резултатитъ, а за посѣването.

Д. Бошняковъ (д. сг): Резултатитъ отъ миналата година сж предъ всички ви.

Н. Алексиевъ (з. в): Следъ две години ще видимъ какво ще даде пшеница № 16.

П. Гаговъ (д. сг): Какъ не Ви е срамъ да възражавате! Само демагогия правите!

Х. Мариновъ (з. в): Кажете какво стана съ швейцарскитъ крави?

Д. Бошняковъ (д. сг): Ще ви кажа и за швейцарскитъ крави — имайте търпение. Вие, макаръ да сте земледѣлски депутати, нѣмате каберъ отъ земледѣлие. (Ржкоплѣскания отъ сговориститъ)

В. Драгановъ (з. в): Само 12 кгр. даде пшеницата № 16. Хората плачатъ отъ нея. Вие слушате агрономията.

Д. Бошняковъ (д. сг): Не слушаме агрономията.

П. Анастасовъ (с. д): Той (Сочи Д. Бошняковъ) не разбира отъ земледѣлие, а отъ арбитражи. Кажи колко получи отъ арбитражитъ?

Д. Бошняковъ (д. сг): Всичко ще ви кажа, имайте търпение.

П. Гаговъ (д. сг): Вие кажете за вашитъ хонорари, кажете за кооперация „Напредъ“, за „Ново училище“.

И. Петровъ (д. сг): Този широкъ социалистъ тамъ (Сочи П. Анастасовъ) сигурно не знае, че неговиятъ шефъ Пастуховъ е получилъ отъ кооперация „Напредъ“ 300.000 л.

Х. Баралиевъ (с. д): Недейте говори за нашата кооперация, а кажете какво стана съ вашата. Народняцитъ я оплячкосаха! Сега вие искате да оплячкосате цѣла България.

И. Петровъ (д. сг): Вѣрно ли е, че сте вземали заеми срещу капиталитъ на кооперация „Напредъ“? Защо мълчите?

П. Анастасовъ (с. д): Не Ви отговарямъ, защото когато убиха Маринъ Поповъ, Вие насърдчавахте тѣзи, които го убиха. Вие не заслужавате моя отговоръ.

И. Петровъ (д. сг): Мълчете, че има още много да се приказва!

П. Анастасовъ (с. д): Истина е, че Вие се борихте за председателското мѣсто въ прошетарната комисия, но не се добрахте до него, въпрѣки агитациитъ на Герасимъ Ангеловъ, който сега иска да заграби 500 хиляди лева отъ държавата.

Отъ сговориститъ: Ей-й-й!

Д. Бошняковъ (д. сг): Понеже го познавамъ този господинъ, не му отговарямъ; той не заслужава да му се отговори — познавамъ го кой е.

Г. г. народни представители! Не само се посѣха 60 хиляди декара съ новитъ семена, но резултатитъ сж най-ве. Фактитъ, г-да, не могатъ да се оспорватъ. Има известни работи, по които може да се говори, по които може да има противни мнения, но тогава, когато вие имате налице известенъ фактъ, той бode въ очитъ и по него не може друго да се каже, освенъ да се констатира този фактъ. Това е положението съ резултатитъ отъ посѣтитъ миналата година пространства съ новитъ семена. Идете и направете каквито щете анкети — не вземайте предъ видъ само официалнитъ данни — идете по селата, идете навсѣкжде, кждето е сѣяно съ туй семе, и вие не можете да чуete, освенъ похвали, освенъ най-голѣмо доволство отъ това, което е добито отъ тѣхъ, които сж имали възможность да посѣятъ своитъ семе съ това семе.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Тѣкмо по селата не щатъ № 16.

Д. Бошняковъ (д. сг): Явно е. установено е по единъ безспоренъ начинъ. . .

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Не е установено.

Д. Бошняковъ (д. сг): . . . че всички тия ниви, които сж сѣти съ тия нови семена миналата година, срѣдно минимумъ съ 30% сж дали повече отъ това, което сж дали другитъ ниви, посѣяни съ старитъ, съ изроденитъ семена, съ които досега се е сѣяло въ България. Ама имало нѣкжде въ Орханлийската околия посѣти пространства съ нови семена, които не сж дали очаквания резултатъ! То се дължи на това, че кой знае какъ сж сѣти и гледани нивитъ. Азъ ви говоря за това, което е установено отъ официалнитъ власти и за това, което е установено отъ всички ония, които сж се интересували отъ тоя въпросъ. И досега поне на тази тема никой не е спорилъ, че резултатитъ сж добри, че това семе е изпитано и че то непременно трѣбва да замѣни нашитъ стари семена.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Даже и докладитъ на известни агрономи говорятъ противъ № 16.

Д. Бошняковъ (д. сг): Явно е, прочее, че по-пѣтя, по който тръгна управлението на партията Демократически сговоръ ще има само постижения, а не ако се тръгне по пѣтя, за който преди малко ни говорѣше г. Дръновски, че преди 15 години е билъ поставенъ въпросътъ. Не е достатъчно само да бжде поставенъ въпросътъ, важни сж резултатитъ. И азъ ви казвамъ какви сж резултатитъ.

С. Дръновски (з): Защо говорите нелепости?

Д. Бошняковъ (д. сг): Тази есен има посѣти 500 хиляди декара съ тѣзи нови семена. Като се върви по този път — а ще се върви по него, защото всички се убедили, че той е спасителниятъ път по резултатитъ, който той дава — вътре въ 2 години ние ще имаме смѣнка на всички семена въ България, ще имаме смѣнка на сегашната пшеница съ новата, съ неизродената, съ такава, отъ която може да очакваме много по-големи и по-добри доходи.

Вториятъ голѣмъ конкретенъ въпросъ, който се поставя за разрешение отъ Министерството на земледѣлието, е въпросътъ за модернизиране на нашето земледѣлие, г-да. И тамъ пакъ ще ми възрази г. Дръновски, че тоя въпросъ не е сега поставенъ, че той е поставенъ преди 20, преди 30 години. Вѣрно е, че е отъ редъ години у насъ, нашитѣ министри на земледѣлието съ правили възможното, за да могатъ да модернизируютъ нашето земледѣлие, да накаратъ нашия селянинъ да обработва по модеренъ, по по-рационаленъ начинъ своята земя, за да добива повече доходи отъ нея. Но постижения и резултати, г-да, досега ние нѣмахме. И това е важното за насъ.

С. Дръновски (з): Кажете това на г. министъръ Христовъ.

Д. Бошняковъ (д. сг): Демократическиятъ сговоръ е партия на творбата, е партия на дѣлото, не на приказкитѣ, както едно време ние правѣхте. Ние искаме не само да се започне и подигне единъ въпросъ, ние искаме той да се разреши, защото ние очакваме непрѣмѣнно резултати отъ него. Ако не започнемъ да го разрешаваме, ние смѣтаме, че нищо не сме направили. Ей така ние гледаме на въпроситѣ. Азъ ви казахъ какво сме направили въ областта на земледѣлието. Не само се повдигна въпросъ за модернизиране на нашето земледѣлие, но се направи това, което никой досега не е направили и което бѣше най-важното въ това направление: . . .

С. Дръновски (з): Кое?

Д. Бошняковъ (д. сг): . . . създаде се психология, създаде се убеждение въ нашия земледѣлецъ, че действително той по този пътъ трѣбва да върви, че съ модерни оръдия трѣбва да работи своята земя. Е добре, това бѣше първиятъ пробивъ, който трѣбваше да се направи, за да можемъ по-нататкъ да чакаме голѣми и голѣми успѣхи. Ей това се направи отъ Демократическия сговоръ. Докато по-рано, както ви казахъ, агрономитѣ ги посрѣщаха съ подигравки въ селата и тѣ търсѣха селянитѣ, днесъ вече селянитѣ търсятъ агрономитѣ, днесъ селянитѣ търсятъ машинитѣ: редосѣялки, култиватори, брани, подривачи, валащи и т. н. и т. н. Ей това е, съ което ние можемъ да се похвалимъ.

Н. Алексиевъ (з. в): (Възразява)

Д. Бошняковъ (д. сг): Докато отначало, когато докараха и разнесоха по селата редосѣялките, селянитѣ се подсмиваха и съ недовѣрие гледаха на тѣхъ, като казваха: „Кокошкитѣ ли ще мѣятъ въ тѣхъ?“, днесъ вече всички редосѣялки, които се доставятъ, се купуватъ като топъл хлѣбъ отъ селянитѣ и всички се надпреварватъ кой по-напредъ да вземе редосѣялка, защото и за слѣпцитѣ стана ясно, че не само най-добре се сѣе съ редосѣялка, че не само и нивата по-добра става когато се сѣе съ редосѣялка, но че въ такъвъ случай се и икономисва най-малко по 10 кгр. семе на декаръ.

Д. Зографски (з. в): Това никога не става.

Д. Бошняковъ (д. сг): И това не е само съ редосѣялките; това е и съ всички други уреди, г-да, които се препорѣчаватъ отъ Министерството на земледѣлието и които сега масово се въвеждатъ.

Сушата тази година даде възможностъ на земледѣлцитѣ, на селянитѣ у насъ, по полето да видятъ и да разбератъ, че царевичата става много добра даже и при сушава година, когато презъ есента мѣстото, което е засѣто съ царевича, е било дълбоко изорано, е било подготвено съ есенна оранъ, та чакъ тогава, презъ пролѣта, се е сѣло съ царевича. (Възражения отъ земледѣлцитѣ) Никой не е правилъ тѣзи открития, но по единъ нагледенъ начинъ се даде възможностъ на земледѣлцитѣ да видятъ резултатитѣ отъ работенето на земята, отъ приготвянето на почвата по този начинъ за посѣване на царевичата. Следъ като презъ лѣтото на тази година всички видѣха и разбраха, че царевичата на този, който я е под-

мѣталъ презъ лѣтото и който е правилъ дълбока оранъ презъ есента, е много по-хубава, е както при нормално време, а другата царевича, която е била работена по обикновения начинъ, по който се е работила досега, е изгорѣла окончателно, сега почти всички се надпреварватъ да правятъ дълбока есенна оранъ, за да подготвятъ своята почва за засаждането на царевичата. (Глъчка въ лѣвицата) Това е ново постижение, г-да, въ това направление.

С. Дръновски (з): За Васъ лично е ново.

Д. Бошняковъ (д. сг): Да, за васъ, агрономитѣ, това не е ново, но за земледѣлцитѣ то е ново и затова тѣ днесъ вече съ увлѣчени въ тая работа и никой не може да ги отклони отъ този пътъ, по който тѣ са тръгнали. Но този пробивъ, това начинание, този опитъ, това доказване по нагледенъ начинъ резултатитѣ отъ модерното земледѣлие се направи при управлението на Демократическия сговоръ.

С. Дръновски (з): (Възразява)

Д. Бошняковъ (д. сг): Азъ ви казахъ отначало, че макаръ да сте земледѣлци и агрономи, много отъ тѣзи работи не ги знаете, . . .

С. Дръновски (з): Добре, добре!

Д. Бошняковъ (д. сг): . . . защото не се интересувахте отъ тѣхъ. Миналия пътъ ние говорихте, напр., за Бреница, безъ даже да бѣхте ходили тамъ.

С. Дръновски (з): Сега иди тамъ да видишъ какви сѣ резултатитѣ.

Ц. Цвѣтковъ (д. сг): Ако отидете тамъ да дрънкате това, г. Дръновски, ще получите добъръ отговоръ.

П. Анастасовъ (с. д): Отговорътъ е даденъ: имате само 400 гласа, а ние имаме 550 гласа.

Ц. Цвѣтковъ (д. сг): За гласове сега не споримъ. Ти все за гласове говоришъ, но пишешъ договоръ, че ще давашъ амнистия, че ще пускашъ хората отъ затворитѣ! Договорътъ е приложенъ къмъ изборното дѣло.

П. Анастасовъ (с. д): Имамъ декларация за амнистия и азъ държа на тая декларация. Не съмъ като тебе да правя избори безъ тъмна стайчка. Никога като опозиционеръ не си се избиралъ.

Д. Бошняковъ (д. сг): Г-да! Това се отнася и до всички други земледѣлски машини и уреди, които сѣ необходими за едно рационално и модерно земледѣлие.

Въпросътъ за торищата сѣщо се повдигна и се вземаха мѣрки, за да могатъ почти всички добри земледѣлци да иматъ добро, модерно торище, което е необходимостъ за всѣки модеренъ земледѣлецъ. Преминътъ, който се даваха на тѣзи, които правѣха такива торища, създадохъ наново съревнование между земледѣлцитѣ и ние виждаме надпреварване въ всички села, където селянитѣ иматъ повече земя и повече се интересуватъ отъ въпроситѣ на модерното земледѣлие, да правятъ такива торища.

Втори единъ голѣмъ въпросъ отъ областта на земледѣлието, който се постави отъ Министерството на земледѣлието, това бѣше въпросътъ за така наречената черна угаръ. България има около 8—9 милиона декара черна угаръ — земи, които оставатъ на почивка, които не се използватъ. Е добре, вземаха се мѣрки да може голѣма частъ отъ тия пространства да бѣде използвана като се засѣе съ фий, който, безъ да изтощава почвата, снабдява я съ азотъ, снабдява я съ необходими вещества за засѣване следующата година съ други култури.

Въ Бреница, която толкова много интересува г. Дръновски, преди да се предприематъ каквито и да било мѣрки, имаше около 6 хиляди декара черна угаръ. Днесъ за днесъ въ Бреница нѣма повече отъ 1000—1500 декара черна угаръ.

С. Дръновски (з): Не е вѣрно.

Д. Бошняковъ (д. сг): Това е ново постижение въ това направление.

По отношение на скотовѣдството сѣщо се предприеха маса мѣрки, резултатитѣ отъ които никой не може да

оспори. Министерството на земледелието повдигна въпроса и взе нужните мърки за подобрене расата на нашата мѣстна крава, защото напоследък се дойде до убеждението, че не само породиститѣ крави, които се изписватъ отъ странство, сѣ млѣчни, даватъ голѣмо количество млѣко, но и нашата породиста крава, искърската крава, ако се постави при по-благоприятни условия, ако се направи добъръ, хигиениченъ, свѣтълъ оборъ за нея, ако се храни добре, и тя може да даде сѣщото количество млѣко, каквото даватъ породиститѣ крави изписвани отъ вѣнъ.

Д. Грънчаровъ (з. в): Г. Бошняковъ! Нѣщо за „културното“ семе кажете. И то е вашъ патентъ.

Д. Бошняковъ (д. сг): Опититѣ, които се направиха, г-да, въ държавнитѣ чифлици, въ чифлика „Клементина“, знаете сѣщо какви добри резултати дадоха. Отъ наши мѣстни крави се получиха 20—25 кгр. млѣко на дененоцие, благодарение само на едно планомерно и рационално отглеждане и отхранване. Взеха се мърки въ голѣмъ масщабъ за направа на модерни обори. Съ премиитѣ, които се даваха и които се даватъ и днесъ, се създаде едно съревнувание между нашитѣ земледѣлци въ това направление. Това, което се целѣше, и което бѣше важната и главната задача на Министерството на земледелието, не бѣше само туй, да се дадатъ на 5—10—20 души премии, за да си направятъ обори — не. Целѣта бѣше да се създаде едно съревнувание между земледѣлцитѣ, за да могатъ тѣ сами по-нататѣкъ, съ свои сръдства да вършатъ тази работа. Е добре, и въ това отношение се постигнаха резултати: селянитѣ почнаха да се надпреварватъ да строятъ модерни обори; по-богатитѣ, като видѣха да строятъ по-беднитѣ, и тѣ почнаха да се надпреварватъ кой по-добъръ и по-хигиениченъ оборъ да си направи.

Сѣщото нѣщо стана, г-да, и съ модернитѣ курници. Знае се, че за да може нашата кокошка да снася повече яйца, необходимо ѝ е да има единъ топълъ курникъ.

П. Петковъ (зан): За пѣтела на г. Цоню Бръшляновъ кажете нѣщо.

Ц. Цвѣтковъ (д. сг): Вие ще го заколите въ „Батембергъ“!

Д. Бошняковъ (д. сг): Е добре, и въ това направление, пакъ съ даване на премии, се създаде едно съревнувание.

Това сѣ, г-да, постижения, които никой не може да оспори, защото тѣ сѣ наже, тѣ сѣ фактъ.

По отношение на нашето бубарство — преди малко единъ отъ господата ме закачаше — сѣщо ще кажа нѣколко думи. И въ тая областъ се взеха мърки, каквито при днешнитѣ условия можеха да се предприематъ. И отъ тѣхъ се очаква да дадатъ резултатъ. Известно е, че България произвежда около два милиона килограма пашкули годишно. Вѣрно е, че това не е кой знае какво голѣмо перо — по 100 лв. килограма, около 200 милиона лева доходъ за нашето стопанство и за нашитѣ земледѣлци. Но като се има предъ видъ, че бубарството обикновено дава своя плодъ презъ пролѣтѣта, тогава, когато селянинътъ, земледѣлецътъ, е въ едно най-притѣснено полежение, когато той е изхарчилъ всички свои запаси, макаръ и малѣкъ, тоя доходъ за него е много цененъ. Вземамъ се мърки, това производство да се удвои, да се утрои и има голѣми шансове да могатъ да достигнатъ тѣзи резултати. Тукъ цѣлятъ въпросъ е въ отглеждането на повече черничеви дръвчета, и въ добиване на повече черничева шума. Съ опититѣ, които се правятъ днесъ за днесъ отъ Министерството на земледелието за добиване на две реколти черничева шума, съ опититѣ, които се правятъ за въвеждането и въ България на така нареченитѣ черничеви ливади, се цели да се разреши голѣмата задача, голѣмото постижение — да може да се увеличи производството на бубарството у насъ. Съ това ще се увеличи и износътъ, който отъ 200 милиона лева ще може да достигне до 500—600 милиона лева и така ще се увеличи благосъстоянието на нашия селянинъ.

Това сѣ, г-да, резултати въ областта на земледелието, които никой не може да оспори. Тѣзи мѣроприятия се преценяватъ отъ самото население, то ги възприема съ голѣма охота и ги следва съ голѣмъ ишахъ и отъ день на день само вече, както ви казахъ, по свой починъ — не чака да дойдатъ да го каратъ агрономи и чиновници — взема всички необходими мърки за модернизиране на земледѣлието, за увеличаване по такъвъ начинъ на земледѣлското производство и благосъстоянието на нашето село.

Въ областта на финанситѣ, г-да, сѣщо така не можемъ да не отбележимъ успѣхитѣ, които се добиха откакто партията Демократически сговоръ пое управлението на страната. Стабилизирането на нашата национална валута, за което се говори тукъ и отъ други оратори отъ болшинството, е единъ фактъ отъ голѣмо значение по-нататѣкъ за стопанското стабилизиране, ако щете, на България. Две сѣ държавитѣ въ свѣта, България и Англия, които следъ войнитѣ съумѣха безъ чужда помощъ да стабилизиратъ своята национална монета. Като имате предъ видъ голѣмитѣ финансови тежести, които имаше да понесемъ следъ войнитѣ, които имаше да понесе особено управлението на Демократически сговоръ следъ 9 юний, а именно, че съ редовни приходи въ нашия бюджетъ сполучихме не само да задоволимъ редовнитѣ нужди на България, но и нѣщо, което преди войнитѣ не бѣше възможно въ България, да посрѣщнемъ маса извънредни нужди, извънредни разходи на държавата — ние съ редовни приходи, безъ извънредни приходи, безъ заемъ правихме пѣтища, правихме желѣзопѣтни линии, правихме и други държавни постройки — . . .

Д. Дерлипански (з. в): И за три години изчезнаха всичкитѣ сръдства на народа и сега данѣцитѣ не могатъ да се събиратъ.

Д. Бошняковъ (д. сг): Свърхъ всичко това, г. г. народни представители, управлението на Демократически сговоръ имаше да харчи милиони и милиони за усмиряване на революцията, за заплащане обезщетения на пострадалитѣ отъ пожара въ Враца и за плащане на маса други задължения, репарациони, окопационни и пр., които останаха отъ войнитѣ. Само единъ живалъ народъ, г-да, какъвто е българскиятъ, при това тежко положение, въ което той се намираще следъ войнитѣ, можа да устои, можа да задоволи всичкитѣ тия нужди безъ финанситѣ ни, така да се каже, да фалиратъ.

Днесъ за днесъ, когато ние безспорно преживяваме една финансова криза, която чувствуватъ всички, криза, какъвто и чужденцитѣ признаватъ, че има въ България, днесъ, когато се повдига вече въпросъ за сключването на държавенъ заемъ, за стабилизиране на нашитѣ финанси и когато имаме съгласието на Обществото на народитѣ за сключването на този заемъ, нека се надѣваме . . .

П. Анастасовъ (с. д): Остави тая политика за голѣмитѣ хора. Ние да уредимъ съ тебе шумакарския въпросъ.

Председателътъ: Не прекъсвайте съ такива неумѣстни апострофи. Срамота е!

П. Анастасовъ (с. д): Азъ му казвамъ да остави голѣмитѣ въпроси.

Председателътъ: Ако искате, вземете думата. Не е хубаво да се прекъсва.

Д. Бошняковъ (д. сг): . . . този държавенъ заемъ, при приемливи условия, ще бѣде гласуванъ отъ Парламента и по такъвъ начинъ може би окончателно ще стабилизираме нашитѣ финанси.

Икономическата криза, г-да, за която се говори, която е единъ безспоренъ фактъ и която напоследък взема доста голѣми размѣри, е едно последствие отъ войнитѣ, което отбелязваме не само въ България, но което се отбелязва въ цѣлия свѣтъ. Може би въ България кризата е въ най-лека форма. Тя се дължи на маса причини, които сѣ не само специални за насъ, но които сѣ причини за всички държави въ Европа. У насъ тази икономическа криза се дължи преди всичко на разпилянитѣ богатства презъ време на войнитѣ; голѣма частъ отъ туй, което бѣше спестено отъ нашия народъ, се разпиля презъ войнитѣ, които ние напоследък водихме. Тази криза се дължи отъ друга страна на намаленото зърнено производство у насъ. Днесъ България произвежда по-малко зърнени храни, отколкото произвеждаше преди войнитѣ. Причинитѣ за това сѣ много. Една отъ причинитѣ е откъсването на Добруджа отъ България и присъединението къмъ България на новитѣ земи, кждето по-малко се произвеждатъ зърнени храни, увеличението на нашето население, прииждането на бѣжанцитѣ и т. н. и т. н. Всичко това сѣ причини, за да изнася днесъ за днесъ България една четвъртъ отъ това, което изнасяше преди войнитѣ. И това пѣкъ отъ своя страна е най-сѣществената причина за икономическата криза, за голѣмата стопанска криза, която преживяваме напоследък.

Църътъ, единственият църъ за преодоляването на тази криза, това е — подчерта се тукъ много пъти — преди всичко увеличението на производството въ областта на земледелието. А това ще стане само по реда, по пътя, по който съ реформитъ, които се предприеха отъ Министерството на земледелието, върви и действуватъ правителството и партията на Демократическия сговоръ.

Чрезъ модеризирането на нашето земледелие, чрезъ всичкитъ други мѣроприятия, които се предприематъ и които отъ денъ на денъ, отъ година на година даватъ резултати, ние можемъ да бъдемъ сигурни, че нѣма да минатъ много години и ние не само ще наваксае, ще достигнемъ това, което бѣше преди войнитъ, но ще увеличимъ нашия експортъ и на зърненитъ храни и ще увеличимъ благосъстоянието на нашата страна.

Увеличението на производството въ областта на индустрията, чрезъ фаворизиране и поощряване на жизнеспособнитъ индустрии, ще допринесе пакъ много, за да се постигнатъ очакванитъ резултати.

Но, г-да, за стопанското стабилизиране на България, за излизането отъ икономическата криза, която преживяваме, една отъ първитъ и най-сѣщественитъ предпоставки това ще бѣде стабилизирането на нашитъ финанси. Това ще стане, както ви казахъ вече, чрезъ външна помощ, чрезъ заемъ, който, нека се надѣваме всички, нѣма да закѣснѣе да се сключи.

Когато става въпросъ, г-да, за усѣхитъ, които азъ набърза рѣка ви начертахъ, които се постигнаха отъ партията на Демократическия сговоръ, когато става въпросъ за управлението на Демократическия сговоръ, тукъ отъ лѣво се направиха известни критики по отношение на политиката въобще на правителството и се казаха много тежки думи по отношение на партията на Демократическия сговоръ и на управлението.

Г. Малиновъ въ своята речъ наблѣгна, какво една отъ най-големитъ злини въ управлението, която може да се подчертае, това е корупцията, която владѣла, корупцията, която разяждала вече партията на Демократическия сговоръ. Е добре, г-да, азъ смѣтамъ, че това е едно жестоко и несправедливо обвинение. Моитъ другаръ Цвѣтанъ Дяковъ като говори вчера отъ тая трибуна, се спире на това обвинение. Той подчерта единъ фактъ, който е безспоренъ: че за корупция въ едно управление може да се говори само тогава, когато тази корупция се търпи, когато тя се поощрява отъ управлението. Защото никой отъ насъ и никой отъ васъ, г-да, които бихте поели утре или други денъ отговорностъ въ управлението, не може да има този куражъ да заяви, че може да отговаря за престѣпления на свои чиновници и служаци. Винаги между най-добритъ и между хората, на които най-много вѣрватъ, може да се намѣри нѣкой, който да извърши непочтена работа и по таквъ начинъ да ви изложи. Следователно, никое управление, никое правителство въ България не може да заяви: азъ поемамъ управлението, като гарантирамъ, че никой отъ моитъ служаци, че никой отъ моитъ чиновници, че никой отъ моитъ подведомствени нѣма да извърши никога престѣпление. Това никой не може да го направи. И да го направи, ще се изложи, ще поеме ангажменти, ще поеме задължения, които не може да изпълни. Цѣлиятъ въпросъ е тамъ, че когато се вършатъ престѣпления отъ когото и да било — а не е изключена възможността, че могатъ да се вършатъ — властта, управлението да вземе веднага бързи мѣрки за наказанието по най-строгъ начинъ на виновницитъ. И Демократическиятъ сговоръ даде доказателства, че не търпи престѣпленията въ своята срѣда, че е готовъ и на хора, които заематъ най-високо мѣсто въ нейната иерархия, при най-малкото провинение, да имъ даде заслуженото — да ги изключи изъ своитъ редове.

Но най-после, г-да, ако единъ денъ Демократическиятъ сговоръ падне, гаранцията, че той ще падне отъ всичко друго, но не и отъ корупция въ управлението, гаранцията, че той е управлявалъ и ще управлява безкористно, лежи въ хората, които влизатъ въ тая партия. Партията Демократически сговоръ се състои преди всичко отъ хората на народния сговоръ: професори и запасни офицери, които на 9 юний жертвуваха своя животъ за България и които дадоха доказателства за своето безкористие. Има ли нѣкой тукъ отъ страна на оппозицията, който да би могълъ да хвърли и най-малка сѣнка върху когото и да било отъ тѣзи хора? Нѣма, г-да, и не може да има, защото това сѣ добри патриоти и безкористни служители на България. Въ редоветъ на Демократическия сговоръ влизатъ и довчерашитъ приятели на г. Малинова, последователитъ, ученицитъ на Петко Каравелова. Допускате ли и за тѣзи хора, г-да, които сѣ въ редоветъ на Демократическия сговоръ, че сѣ

способни за престѣпления или че могатъ най-малкото да минатъ известни престѣпления, безъ да обърнатъ внимание на тѣхъ? Не. Фактътъ, че тѣ до 9 юний стоеха въ редоветъ и подъ знамето на г. Малинова, е достатъчно доказателство, достатъчна гаранция, че не сѣ корумпирани. Въ Демократическия сговоръ влизатъ също последователитъ и ученицитъ на дѣдо Цанкова, на Данева, Никой досега не е посмѣлъ — и въ миналото и сега — да хвърли каквато и да е калъ върху тѣхъ. Гаранцията, следователно, за това, че въ управлението на Демократическия сговоръ не може да има корупция, че ние може да говорите за всичко, но не и за корупция въ такава смисълъ, въ каквато азъ ви я казвамъ — корупция, която да се поощрява, да се търпи и толерира отъ управлението — гаранцията, казвамъ, за това ние я имате. Хората сѣ преди всичко, които правятъ партията. И ако действително въ редоветъ на Демократическия сговоръ има хора, които въ своето минало дадоха достатъчни доказателства за своята безкористностъ — забравихъ да кажа, че въ Демократическия сговоръ влизатъ и последователитъ и приятелитъ на Теодоръ Теодорова и д-ръ Стоилова, . . .

Г. Енчевъ (з. в): Това не сѣ ли старитъ български политики, които не единъ път сѣ управлявали България?

Д. Бошняковъ (д. сг): . . . едни отъ най-безкористнитъ хора като държавници, които сѣ управлявали нѣкога България — това е най-големата гаранция, че при управлението на Демократическия сговоръ въпросъ за корупция не може да става. Може да се говори за всичко, може да се говори за грѣшки въ управлението, но не може да се говори за такава корупция, която да разяжда управлението, която да причини падане на правителството, която да причини крахъ. А безспорна истина е, че едно правителство, което допуска корупцията да се шири, то е обречено неминуемо на едно катастрофално падане. Примѣри има много въ България. Ние имате примѣра съ управлението на дружбашиитъ. Ако имаше нѣщо, което най-много ги разяжда, което най-много ги накарва да паднатъ и то по единъ катастрофаленъ начинъ, това бѣше корупцията, която царѣше въ тѣхното управление: . . .

Д. Дерлипански (з. в): Сигурно и прогресивно-подходящиятъ данъкъ!

Д. Бошняковъ (д. сг): . . . това бѣха известнитъ на всички голѣми афери, които се вършеха отъ министри, но срещу които не се вземаха никакви мѣрки, а често пъти се поощряваха отъ най-високитъ мѣста на управлението. Това нѣщо въ управлението на Демократическия сговоръ не го е имало, нѣма го и можете да бъдете сигурни, че нѣма да го има.

П. Анастасовъ (с. д): А какво означава това, дето ние заедно съ г. Кънчо Миланова викаме общинскитъ съветници на с. Койнаре, въ мелницата на Бурова, да ги карате да подписватъ протоколъ, съ който да се отстъпятъ на г. Бурова съ хиляди декари земя? Какво е това, г. Бошняковъ? Корупция ли е или моралъ?

Министъръ Ц. Бобошевски: Това е измишльотина.

П. Анастасовъ (с. д): Азъ ще си кажа думата, когато ми се отговори на питането.

Д. Бошняковъ (д. сг): Г. Анастасовъ! Азъ Ви казахъ, че не считамъ за нужно да ви отговарямъ.

П. Анастасовъ (с. д): Защото не смѣте? Защото всичко, което се извърши и което се върши отъ г. Бурова, това може да се каже съ най-големъ положителностъ, въ него нѣма нищо скрито, това се знае отъ всички. Цѣлото село бѣше излѣзло противъ васъ.

Министъръ Ц. Бобошевски: Електрификация на селото щѣше да стане.

П. Анастасовъ (с. д): Това е отдѣленъ въпросъ. Но тогава, когато Буровъ има право само на 30 декари, владѣе 8 хиляди декари. Ние привикахте общинскитъ съветници отъ с. Койнаре въ мелницата, натискате ги за да завладѣе тѣзи 8 хиляди декари. Това какво е? Не е ли корупция, не е ли грабежъ пладнешки?

Д. Бошняковъ (д. сг): Ти тѣзи работи не ги разбирашъ.

Ц. Бръшляновъ (д. сг): Това сѫ частни спорове, които нѣматъ нищо общо съ въпроса.

П. Анастасовъ (с. д): По шумакарския законъ, г. Буровъ има право да владѣе само 30 декари, но въпрѣки това той днесъ владѣе 8 хиляди декари.

Д. Бошняковъ (д. сг): Това е лъжа.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Вие отричате корупцията, а вашитѣ вестници „Миръ“ пише, че има корупция. Кое е вѣрното?

Д. Бошняковъ (д. сг): Господине! Ако сте ме слушали, щѣхте да ме разберете. Азъ казахъ, че провинени чиновници може да има при всѣко управление. Никой не може да каже, че не може да се явятъ такива нередовности, . . .

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Но това се казва корупция.

Д. Бошняковъ (д. сг): . . . но когато собственитѣ наши вестници пишатъ за най-малкитѣ нередовности, които се явяватъ кждето и да било, и когато партията взима най-строги и ефикасни мѣрки срещу тѣхъ, вие не само че не можете да говорите за корупция въ управлението, но трѣбва да го похвалите. Това е най-осезателното доказателство, че партията, която управлява, не търпи корупцията въ своитѣ редове.

С. Златевъ (з. в): Отъ 1923 г. досега има заведени много дѣла, но се държатъ неразгледани. Ще се разгледатъ когато Сговорътъ падне отъ властъ.

Д. Бошняковъ (д. сг): Кажете ги, господине. Г. министър-председателътъ не веднѣжъ заяви, че и за най-малкото престѣпление, отъ когото и да бѣде извършено то, провинениятъ ще бѣде поставенъ на мѣстото. Това е алфата и омегата на нашия моралъ. И това трѣбва да го знаете.

Д. Дерлипански (з. в): Не думитѣ, а дѣлата показватъ това.

Министъръ В. Молловъ: Я гледайте вашитѣ да ги очистите, защото още не сѫ очистени! За това се погрижете!

Ц. Цвѣтковъ (д. сг): (Къмъ С. Златевъ) Ти, старче, я отговори за това: билъ ли си радославистъ?

С. Златевъ (з. в): Кой?

Ц. Цвѣтковъ (д. сг): Ти. Билъ ли си радославистъ?

Министъръ Ц. Бобошевски: Бѣше и демократъ, а после стана и дружбащъ.

С. Златевъ (з. в): (Къмъ Ц. Цвѣтковъ) Попитай Димитъръ Икономовъ, който сега стои задъ тебе.

И. Петровъ (д. сг): Значи, билъ си шайкаджия, а сега си дружбащъ.

Д. Икономовъ (д. сг): Азъ знамъ, че бѣше радославистъ и те назначиха полицейски приставъ.

С. Златевъ (з. в): Азъ нѣма да откажа, че съмъ билъ радославистъ, докато нѣмаше на бѣлъ свѣтъ Земледѣлски съюзъ. Но откогато Земледѣлскиятъ съюзъ се създаде, отъ 28 години насамъ, азъ съмъ земледѣлецъ.

И. п. Янчевъ (з. в): Кой какъвъ е билъ преди създаването на Земледѣлския съюзъ, това нѣма никакво значение.

Д. Бошняковъ (д. сг): Щомъ сте минали презъ тая школа, можете да говорите за корупция.

С. Златевъ (з. в): Попитайте Димитъръ Икономовъ да каже дали знае да се таятъ въ Разградския окръженъ съдъ дѣла за корупция.

Д. Икономовъ (д. сг): Азъ знамъ, че ти бѣше полицейски приставъ презъ Радославово време.

С. Златевъ (з. в): Азъ не отказвамъ, че съмъ билъ радославистъ, но нека каже Димитъръ Икономовъ дали има дѣла за корупция, които се таятъ въ Разградския окръженъ съдъ и до днесъ. Защо не се разглеждатъ отъ 1923 г. досега?

Министъръ В. Молловъ: Нали си билъ полицейски приставъ — стига!

Д. Бошняковъ (д. сг): Г. г. народни представители! Нѣкои предсказаха на управлението на Демократическия сговоръ съдбата на Стамболийски. Можемъ да бѣдемъ сигурни, че и това тѣхно предсказание, както маса други, нѣма да се сбъдне, и то по простата причина, че Демократическиятъ сговоръ е партия на прогреса, на реформаторското дѣло. Демократическиятъ сговоръ, откакто пое управлението до днесъ, гледа напредъ и върви напредъ. Отъ 4 години и половина насамъ, каквото ще да се говори, за безпристрастенъ наблюдателъ на нашия политико-общественъ животъ управлението на Демократическия сговоръ подчертава само успѣхи и успѣхи въ всички отрасли на нашия държавенъ животъ. Ние извадихме страната отъ анархията, въ която я заварихме на 9 юний. Ние сполучихме, както ви казахъ и отначало, съ голѣми усилия и съ голѣми жертви да възстановимъ вътрешния редъ въ България, да възстановимъ вътрешния стабилитетъ и да гарантираме съществуването на България. Днесъ, когато този успѣхъ въ вътрешното управление на страната е осигуренъ, на насъ ни предстоятъ нови, голѣми задачи за осъществяване. На управлението на Демократическия сговоръ предстои да разреши голѣми стопански и финансови проблеми, предстои да разреши голѣмата проблема за стопанското заздравяване на България. Е добре, нека бѣдемъ сигурни, че и тя ще бѣде разрешена. Българската демократия, която даде подкрепата си на управлението до днесъ въ борбитѣ, които се водѣха за стабилизирането на вътрешния редъ, за възстановяването на свободитѣ, гарантини отъ конституцията, същата тази демократия ще подкрепи наново управлението на Демократическия сговоръ и въ новитѣ задачи, които то има да постига. Нека се надѣваме, че нѣма да бѣде далечъ денятъ, когато ще можемъ да се похвалимъ наново съ голѣми постижения и голѣми успѣхи въ стопанското заздравяване на България! (Ръкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателътъ: Има думата г. д-ръ Константинъ Станишевъ.

Д-ръ К. Станишевъ (мак) (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Въ тронното слово, което г. министър-председателътъ ни прочете при откриването на настоящата редовна сесия отъ името на Негово Величество Царя, между другото е казано, че намъ ще се подложатъ на проучване и одобрение и четири законопроекта, единъ отъ които е и този за народното здраве.

Днешниятъ законъ за народното здраве е отъ 1904 г. Оттогава досега много вода е изтекла. Медицината, особено превантивната, направи голѣми успѣхи, намѣри много пѣтища за опазване народното здраве. Лѣчебната медицина, особено физиотерапията, балнеотерапията, сѣщо така намѣри много срѣдства за по-рационалното лѣкуване на болнитѣ. Това ни налага днесъ да предприемемъ съответни мѣроприятия и затуй измѣнението на този толкова старъ вече законъ е необходимо твърде отдавна.

Говори се въ тронното слово и за заемъ, що предстои на държавата да сключи, било за заздравяване държавнитѣ финансии, било за възстановяване народното стопанство. Азъ бихъ казалъ, че сключването на този заемъ се налага и заради здравни цели. Защото, за да можемъ да вървимъ въ туй отношение горе-долу паралелно съ цивилизованитѣ страни, ние ще трѣбва да похарчимъ много пари за използване предписанията на превантивната и на лѣчебната медицина. Нѣма да поменувамъ за богатитѣ извори, що имаме въ нашата родина, които по съставъ — доказано е това — могатъ да бѣдатъ отлични лѣчебни станции, но сега сѫ въ едно окаяно положение; ако

отида човѣкъ да се лѣкува на нѣкой отъ тѣхъ, просто нѣма кѣде да сваля дрѣхитѣ си. Ще бѣде престѣпление, ако все още продължаваме да не използваме тѣзи природни богатства на нашата страна.

Отъ друга страна, дълбоко убеденъ, че нѣма да се намѣри правителство — нито настоящето, нито което и да било друго българско правителство — което, безъ да обмисли, би сложило новъ тежъкъ товаръ върху плещитѣ на нашия народъ, като сключи единъ недобъръ заемъ, че, отъ трета страна, тѣзи, които посрѣдничатъ за сключването на този заемъ, нѣматъ за целъ да намѣрятъ поизгодно пласиране въ нашата страна на капиталитѣ на банкеритѣ, азъ дълбоко вѣрвамъ, че ако сключването на този заемъ се осъществи, това ще бѣде само отъ полза за страната. И ако говоря на тая тема, то е само за да подчертая, че проектоотговорътъ на тронното слово въ туй отношение е съвършено правилентъ, добъръ.

По другитѣ въпроси ще дойде редъ, ще се сложатъ на дневентъ редъ законопроекти, ще се изкажемъ своевременно.

Г. г. народни представители! Макарь че неотдавна се говори отъ тая трибуна за Македония и македонцитѣ, позволете ми да обърна още единъ пътъ вашето внимание на въпроса за правата на малцинствата и особено за правата на българитѣ въ Македония. Колкото и да се страхувамъ, че тая тема ще ви отгичи, схващайки, че тя представлява зарадъ насъ единъ голѣмъ интересъ, е отъ много по-голѣма важностъ, отколкото тази, на която говорихъ досега, и като изхождамъ отъ предпоставката, че за всѣко негодувание, проявено, по единъ или другъ начинъ, поради лошия режимъ, що цари въ Македония, се държи отговорна България, азъ намирамъ, че е нужно и днесъ да отделимъ малко време за този въпросъ. И за да можемъ да бждемъ по-сигурни въ правилността на нашата преценка, азъ ще ви моля да ми позволите да подема въпроса малко по-отдалеко, като ви обещавамъ, че известитѣ вамъ въпроси само леко ще ги докосна, а ще се спра повече върху душата, чувствата, схващанията и разбиранията, било на нашата емиграция тукъ, било на българския народъ, що остана въ Македония, измежду който и азъ до 1913 г. съмъ живѣлъ и претендирамъ да го познавамъ и разбирамъ. И това, което азъ ще кажа сега, каго го сравните съ мотивитѣ, които изложи тукъ неотдавна г. министърътъ на външнитѣ работи, вие ще можете да направите една добра преценка и да се произнесете дали е още удобно да мълчимъ, българскиятъ Парламентъ да мълчи по този въпросъ, или ще трѣбва да си кажемъ думата открито и откровено, за да я чуе цѣль свѣтъ.

Какъвъ е билъ народътъ въ Македония въ далечното минало — нѣма да говоря по това, защото ще бѣде твърде неумѣстно. Ще ви припомня само, че компактната маса, която е населявала и до не твърде отдавна населяваше Македония чакъ до вратитѣ на Солунъ, излѣчи отъ своята срѣда двамата брата за епохата и за значението на чиято дейностъ, като говори по-късно Черноризецъ Храбъръ въ своята апология, казва: „Прежде убо словѣне не имеахонъ книгъ, но чртами и резами чстаахонъ и гатаахонъ погани сонце“. Живѣла е тази маса въкове по редъ, клана, унищожавана отъ по-прежитѣ тирани на това население — отъ турцитѣ — обаче и до наши дни тя доживѣ компактна, еднородна, съ дълбоко национално съзнание.

Следъ Берлинския договоръ това българско население въ Македония можа, чрезъ своя природентъ инстинктъ и умъ, да си даде смѣтка, че ще може да живѣе политически свободентъ животъ, бидейки примѣсено съ голѣмъ процентъ разнородни етнически единици и възбуждайки апетита на многото вече освободени балкански държавици, дразнейки интереситѣ на нѣкой велики сили, можа, казвамъ, да си даде смѣтка, че то ще може да живѣе политически животъ само при една автономия на Македония, само при една Македония за македонцитѣ. И заработи това население съ всички свои усилия, съ всички свои идеални пориви, съ геройство, съ невъобразимо постоянство, за да постигне тоя идеалъ. Въ това отношение то бѣ секундирано най-вече отъ аромѣнитѣ, донѣйде отъ еврейтѣ, а тукъ-таме даже отъ турци и албанци.

Излишно ще бѣде да ви говоря за историята на македонското освободително движение. Тя е прѣсна въ паметъта на всички, и вие много добре я знаете. Обаче нѣма да мина по-нататкъ, безъ да подчертая факта, че макаръ това население да лѣгаше и да ставаше съ въпроса: „близка ли е автономията на Македония“, даже и когато чу, че въ Ревалъ се е състояла среща, пакъ, когато тур-

цитѣ провъзгласиха своето пронунциаменто — Митхадъ-пашовата конституция — българскитѣ революционери, безъ особени покани и преговори, само като чуха, казвамъ, че турцитѣ прокламирайтъ принципа на равенството, братството и свободата за всички, слѣзоха отъ планинитѣ, сложиха своето оръжие и заявиха, че ставатъ лоялни отомански подданици. Говоря, г. г. народни представители, на тая тема, за да можете да сравните миналото съ настоящето и да си направите по-правилно заключение.

За голѣма жалъ, турцитѣ се показаха твърде тѣсногърдни. Тѣ подкачиха една така наречена обезоръжителна акция, която наново прокуди нашитѣ млади македонски синове по горитѣ, и борбата се подкачи отново.

Настѣпи освободителната война. Македонцитѣ знаеха, че съюзницитѣ ще воюватъ за тѣхната автономия. Такавъ бѣше, доколкото мога да си спомня, ултиматумътъ, даденъ на Турция. За дѣлежъ на Македония поне широкитѣ македонски маси нѣмаха и представа. Заради това тѣ съ такава радостъ, така откровено и чистосърдечно посрѣщаха не само българскитѣ войници, които нашитѣ майки и сестри обсипваха съ цвѣтя, цѣлуваха ги и ги прегръщаха като свои родни синове, но така посрѣщаха и сѣрби, па даже и гърци. Грозна била, обаче, тѣхната съдба! Една частъ отъ Македония попадна въ България, чието население говори сѣщия езикъ, има сѣщитѣ нрави, сѣщитѣ обичаи и не може да не гледа на македонското население като на рождени брати. Друга частъ попадна въ рѣще роднински, обаче душмански, а третата попадна въ рѣцетѣ на исконни, вѣковни неприятелѣ, които излѣз-наха толкова умни и хитри, щото изгониха това население, ако не цѣлото, то поне голѣма частъ отъ него, още презъ време на военнитѣ действия.

Презъ 1913 г. само отъ паралелограма, бихъ казалъ, между Бѣласица и Бѣло-море, Круша и Кожухъ и по течението на Вардара до устието му, въ България дойдоха около 80 хиляди души бѣжанци. Такива въ голѣмъ брой дойдоха и отъ Македония, която остана подъ сръбска властъ, а по-късно, знаете всички, дойдоха още много и много хиляди македонци българи, когато се подписа volens-nolens отъ българското правителство така наречената конвенция за доброволното изселване.

Какъ живѣятъ тия хора тукъ? Ходилъ ли е нѣкой отъ васъ, г. г. народни представители, въ Ючъ-Бунаръ и въ така нареченитѣ бѣжански квартали, за да види какъ въ влажни, тъмни подземия, въ една стая отъ 50 или максимумъ 60 кубически метра живѣе 6—7—8 членно семейство? Като влѣзете долу въ стаята ви лѣха на мухълъ, студенина, влага прониква чакъ до коститѣ ви. Тамъ готвятъ тѣзи хора, тамъ ператъ, тамъ сушатъ дрехитѣ си, тамъ болното отъ скарлатина дете лежи заедно съ своитѣ братчета. Тия хора се хранятъ съ празъ, пиперъ, хлѣбъ и солъ. А между тия хора — не ви разправамъ басни, излишно е да поминавамъ имена — има такива, които въ Македония сѣ притежавали чифлици, но не както ги разбираме тукъ, а цѣли села, две и три. Мизерията е лошъ съветникъ. И затуй хора, които азъ познавамъ, които бѣха способни да обесятъ своя синъ само за една проява на антинационално чувство тамъ, тукъ, когато той извърши престѣпление и полицията го залови или той се самоубие, казватъ: „Убиха ми детето“. А той е извършилъ атентатъ! Мизерията тласка тия хора твърде много налѣво. Тѣ се вслушватъ твърде много въ лоши проповѣди и заради туй намѣриха се между тѣхъ голѣмъ процентъ млади хора, които конспирираха срещу държавата. Смѣтамъ, че това е доста важно да се вземе въ съображение тогава, когато ще правя моето заключение.

Това по отношение не толкова на нашитѣ емигранти, а повече за нашитѣ бѣжанци въ България.

Има и други причини, които отегчаватъ душата на това население тукъ, и азъ тѣхъ ще ги помена тоже мимоходомъ. Държавата сключи заемъ за настаняване на бѣжанцитѣ. Ето вече години, но все пакъ още има голѣмъ брой отъ тѣзи несретници, които гладуватъ, формено гладуватъ. Колкото и г. Шаронъ интелигентно, чистосърдечно, съ голѣма добра воля, да полага денешнитѣ усилия да настани тѣзи хора единъ часъ по-скоро, колкото и той да бѣде секундиранъ отъ неговия помощникъ многуважаемия инженеръ г. Сарафовъ, не се успѣ да бждатъ настанени тѣзи хора до днесъ. Защото, преди всичко, когато г. Шаронъ пристигна въ България, по наша немара, още нищо не бѣше приготвено, за да може да се пристѣпи къмъ използване на заема за бѣжанцитѣ. Нашата Дирекция на т. з. с. още не знаеше какви свободни земи има. Тѣпърва трѣбваше да се проучи този въпросъ. Но не е само туй. Когато отивахме да запитваме тамъ кѣде колко бѣжанци има, много пъти

не знаеха да ни кажат, или ако кажеха, че има 100 души, намирахме ги 1.100, или ако ни кажеха, че има 10 души, не намирахме нито един. Тази работа тръбваше да започне от алфа и затуй се изгуби твърде много време.

Друго едно положение, което все пак затруднява този въпрос, е така наречената 60-километрова зона, по силата на която край границите на нѣкои от нашите съседи не могат да бждат заселвани бѣжанци. А знайно е, г-да, че южният климатъ, особено на тази частъ отъ Македония, която остана подъ властта на гърците, дава култури, съ обработването на които сѣ свикнали македонците, и които на почва далечъ на 50—60 километра отъ границите на България не се раждатъ.

Друго едно положение, което тоже отегчава бѣжанците, е това, че не се позволява да бждатъ оземлявани, обзавеждани тѣзи отъ бѣжанците, които при дохождането си тукъ, нѣмайки земя, нѣмайки съ какво друго да прехранятъ семействата си, се настаниха въ градовете като надничари въ тютюневи складове, като хамали и други подобни работи, за да изкаратъ своето препитание. Днесъ тѣзи нещастници се смѣтатъ едва ли не за хора, които разполагатъ съ срѣдства и не имъ се позволява да бждатъ оземлявани и обзавеждани.

Положението бѣ отегчено може би до по-малки размѣри още и поради туй, че все за угода на нашите съседи, въ Дирекцията на т. з. с. не се допуснаха никакви хора, които познаваха тѣзи нещастници и несретници отъ по-рано, които знаеха тѣхните нужди и които можеха да иматъ едно морално давление върху тѣхъ, най-малко, поне, въ смисълъ, че като кажатъ на едни: вие ще останете тукъ, тѣ ще останатъ, като кажатъ на други: вие ще отидете тамъ, ще отидатъ тамъ. Тѣ сѣ гледали всѣкога съ едно недовѣрие. И затова имаше едно *va et vient* на бѣжанците отъ едно мѣсто на друго. Това, разбира се, отегчаваше положението на тѣзи хора, които имаха грижата за тѣхното настаняване.

Ликвидацията на имотите. Гърците отъ тукъ прибраха всичко каквото имаха, товарѣха го на параходи, продаваха недвижимите съ имоти на високи и високи цени и си заминаваха необеспокоявани отъ никого. Каквото не желаеха да взематъ съ себе си, продаваха го отъ игла до конецъ, както казватъ у насъ, и си отидоха съ голѣми капиталы, а нашите нещастници тамъ, особено следъ тържеската афера, тръбваше да оставятъ по домовете си и мило и драго и да бѣгатъ само да спасяватъ живота си. Всички може-би помните какъвъ голѣмъ процентъ на смъртностъ дадоха тѣ, когато следъ това събитие бѣха принудени посрѣдъ зима, гонени, да се спасяватъ въ България. Маса свѣтъ остави костите си между родните си селища и българската граница. Други, понеже тукъ пристигнаха неочаквано и въ голѣми маси, не можаха да бждатъ веднага настанени, измираха нощно време върху снѣга подъ открито небе. Едва по-късно нашите много и много комисии и подкомисии прашаха призовки, даваха обявления въ вестниците, кои кога трѣбвало да отидатъ да ликвидиратъ съ тѣхните имоти. Ходиха тия нещастници и веднѣжъ, и дваждъ, и триждъ, но все се връщаха съ празни джобове. Този агрономъ така билъ казалъ, този инженеръ така билъ пресмѣтналъ, еди-кой си членъ отъ комисията инакъ разбиралъ въпроса — „идете си, пакъ ще дойдете.“ Но въ последно време не сѣ единъ и два слушайтѣ, при които тѣзи нещастници бѣжанци, когато сѣ пристигали въ Гърция въ родните си мѣста, сѣ били арестувани или сѣ били бити, а имало е и случаи да изчезватъ. Защо? Обиждали били Елада, нѣкога били комитаджии! Та кой македонецъ не е билъ нѣкога комитаджия? Отъ това хората започнаха да се плашатъ и сѣ нищо не можешъ да ги убедишъ да отидатъ тамъ. Не всички, голѣмъ процентъ, обаче, отъ тѣхъ се отказватъ отъ всѣкаква ликвидация. А въ това време се писа тукъ-тамъ, че нѣкакъвъ Националенъ комитетъ на македонските братства проповѣдвалъ да не ликвидиратъ хората съ своите имоти. Не, г. г. народни представители, това е една клевета. Действително Националниятъ комитетъ, който изразява волята на тѣзи македонци, които живѣятъ въ България — предполагамъ и на тѣзи, които живѣятъ тамъ, въ Македония — не желае да даде на своите поробители и тапии за владение на родната му земя, обаче, виждайки мизерията на тѣзи нещастници тукъ, въ България, той не е казалъ нито да, нито не. Ако бѣжанците не отиватъ днесъ — поне, казахъ, голѣмъ процентъ отъ тѣхъ — въ Гърция за ликвидация на своите имоти, това е, защото имъ дойде до гуша. Националниятъ комитетъ все поради тѣзи схващания, че изразява македонската воля тукъ въ България,

е протестираше на времето и пакъ ще протестира, ако стане нужда, що се отнася до ликвидирането съ черковните и училищните имоти. Македонците сѣмъ, че тѣзи имоти сѣ народни, че тѣ принадлежатъ всѣкому и никому и че, следователно, не могатъ да бждатъ продавани, ликвидирани.

Ето, това е, което отегчава положението на нашите бѣжанци. Тѣ си правятъ и друга смѣтка, г-да. Тѣ виждатъ, че сѣ чисто и просто подиграни. Кукушъ въ турско време бѣ градъ съ 13.000 жители, разположенъ почти на линията Солунъ—Цариградъ. Тамъ растатъ следните култури: тютюнъ, афионъ, памукъ, сусамъ, златни жита, подобри може би отъ тѣзи, които се раждатъ въ нашата златна Добруджа. Които отъ българските войници на Булаиръ сѣ яли хлѣбъ отъ Кукушъ, приказватъ за нѣкакъвъ златенъ хлѣбъ. Кукушъ и неговата околностъ изнасяха отъ Солунъ съ параходи жито за странство. Той би ималъ богатство голѣмо и бждеше неимоверно, при единъ свободенъ режимъ.

Нашите комисии оценяватъ имотите на много по-долна цена, отколкото сѣ оценени имотите въ Станимака. Населението е обрѣгнало отъ тѣзи оценки и предпочита да не получи нищо, отколкото да се подиграватъ съ него. Що се отнася до броя на тѣзи комисии и подкомисии, които не вършатъ нищо, тѣ вече намѣриха своята приказка върѣдъ бѣжанците: „Ако България ни дадѣше парите, що е дала за този институтъ отъ учредяването му до денъ днешенъ, ние щѣхме да изкупимъ цѣла Македония“.

Но македонскиятъ българинъ на материална мизерия е свикналъ не отъ вчера. Само борби и разорения е виждалъ той въ своята страна. Обаче онова, което го най-много боли, е отъ друго естество. Нему днесъ се казва: „Ти, македонецъ, ти, славянинъ, си българсгласенъ единъ, ти си прави сѣрбинъ, ти си неформална славянска маса, отъ която, споредъ политическите обстоятелства, може да стане и българинъ, и сѣрбинъ“.

Да доказвамъ, г. г. народни представители, предъ васъ въ тази свещена сграда българския произходъ на македонските славяни, намирамъ за обидно. Обаче, не мога да се въздържа да не ви спомена поне нѣкои факти. Казахъ, ще оставя на страна това, което се е казало за Македония отъ учени, пътешественици и други, имената на нѣкои отъ които спомена вчера тукъ единъ отъ ораторите. Ще справимъ вниманието ви само върху нѣкои по-нови факти. За етнически характеръ на населението въ Македония ще се познава между другото и на свидетелстването на еврейската енциклопедия, излѣзла на руски и английски езици, която е написана върху данни отъ бележити евреи — не отъ тия, който по-късно дойдоха отъ Испания, а отъ тѣзи, които сѣ живѣли тукъ, на Балканите. Тѣ всички говорятъ за свои съграждани-българи отъ Охридъ, Костуръ и др. македонски градове.

Турците владѣха всички балкански народи въкове по редъ. Тѣхната народна мъдростъ е изразена въ поговорки, които, както знаете, не се създаватъ за 5 или 10 години. Въ една своя поговорка турците казватъ: „Истамбулунъ — турчеси, елбасанъ — арнаутчеси, тиквешъ — булгарчеси“ — за сѣрбски или за гръцки езикъ нищо не се споменава.

Сѣрбитѣ по-добре отъ който и да било другъ знаятъ какво сѣ македонските славяни. Въ турско време македонци отъ околността на Солунъ дохождаха за гайтани чакъ въ Габрово и Сопотъ и въ други балкански градове. При учредяването на Екзархията въ Цариградъ тѣ бѣха изпратили свои представители наредъ съ представителите отъ другите български градове. Тогава всички сѣрбски вестници и списания сѣ възторгъ сѣ отбелязвали родолюбието и борческия духъ, който сѣ проявили македонските българи въ борбата срещу гръцката патриаршия за извоюване на македонската свобода. Такива цитати ще четете всѣки денъ въ в. „Македония“; тѣ не сѣ измислени. Сѣрбитѣ, казахъ, знаятъ по-добре отъ всички какви сѣ македонците. Но друго ги боли тѣхъ. Апетитѣтъ дохожда ядейки. Следъ като сѣрбизираха Моравско, тѣ днесъ искатъ да сѣрбизиратъ Македония. Зле, обаче, е направена смѣтката. Следъ 5-въковно робство, Моравско, безъ да е живѣло политически свободенъ животъ съ своите братя отъ днешното царство, мина въ една близка по езикъ, съ еднаква вѣра славянска държава. Много е понятно, мисля, за всѣкого, защо тоя процесъ можа да стане бързо. Не е такъвъ, обаче, случаятъ съ македонския българинъ. Задъ гърба си той има революционна история, съ маса жертви, хилядници, хилядници, хилядници. Излѣзте отъ тукъ и срещнете който щете македонецъ и запитайте го: „Далъ ли си жертва въ борбата съ турчина?“ Дълбоко съмъ убеденъ, отъ 100 семейства нѣма да

намѣрите две, които да отговорятъ: „Не“. Всѣки ще ви каже, че или той е лежалъ години по редъ въ Куршумли-Ханъ, или въ Еди-Куле, или че е далъ жертва единъ, два, три брата въ бой съ турския аскеръ. Тия македонци днесъ, избѣгали тукъ на вълни, поради терора, на който сѣ били подложени, било въ турско време, било по-късно, иматъ роднински, кръвни връзки, тѣ иматъ истински рождени брата въ Македония. На това име „братъ“ тѣ даватъ истинското значение, истинското му съдържание, не както обикновено се казва за други „братя“, а сѣ живѣли въ нескончаеми борби и войни въ историята. Тѣ сѣ брата, защото сѣ сучели отъ една и съща нѣнка, и тамошнитѣ не могатъ да не държатъ смѣтка за тукашнитѣ, както и тукашнитѣ — за онѣзи тамъ.

Но, казахъ, за тази целъ, сърбитѣ намѣриха своитѣ защитници. Пратиха много свѣтъ въ Европа да твърди, че нѣма Македония, че нѣма българи, а има прави сърби. Като-чели турцитѣ навремето като казваха сѣщото и като наименоваха Македония съ името „Тритѣ вилаета“, тя като-чели не ги надживя, и като-чели името Македония е отъ вчера създадено, та „Южна Сърбия“ ще го залича отъ страницитѣ на историята. Ами то е писано и въ Библията; още апостолъ Павелъ го е поменувалъ. Намѣриха се, обаче, печатни чужди органи въ голѣмъ брой, които да държатъ исо на тази сръбска пѣсенъ. Тѣ казватъ: „Македонецътъ е правъ сърбинъ; ето на, когато ние се явяваме предъ него и го питаме: „Нали си правъ сърбинъ?“, той ни казва: „Да“. А не подозиратъ, че той въ душата си казва: „Блазе ти, аго, оти не можахъ да ти кажахъ: „Лажешъ!“

Позволете ми да ви кажа нѣщо, което бѣ ми казано наскоро отъ единъ виденъ французинъ, добъръ приятелъ на сърбитѣ, който презъ времето на войната е билъ въ щаба на генералъ Дебре. „Имахъ — казва — обичай често, когато срѣщамъ македонецъ по отдѣлно, да го питамъ: що си? Единъ день срѣщамъ единъ човѣчекъ милъ, сѣ напреднала възраст, и му задавамъ тоя въпросъ. Той ми отговори: християнинъ съмъ. — Това знамъ, но кажи ми, сърбинъ ли си. — Не, французинъ съмъ“. Страдалъ, мъченъ десетки години подъ редъ отъ разни пропаганди, изтерзаванъ, нашиятъ македонецъ вече е намѣрилъ своето разковниче: кажи му аго да му е драго. Така можемъ да отговоримъ ние на това сръбско твърдение.

Добре, казватъ сърбитѣ, но съществува единъ Македонски националенъ комитетъ въ София, който по разни начини раздухва страститѣ на населението въ България и Македония, а, може-би, както изглежда, общува и съ Вътрешната македонска революционна организация, и ние не можемъ да намѣримъ мира въ предѣлитѣ на нашето кралство. I. г. народни представители! Чужденцитѣ — и тѣ сѣ вече много на брой — които сѣ влизали въ контактъ съ членоветѣ на националния комитетъ, знаятъ, че това сѣ хора, които се кланятъ преди всичко на тритѣ принципа: любовъ, истина, трудъ. Ние, чада на тази изтерзана и измъчена Македония, сме първитѣ радатели на любовъ между хората. Излишно е да ви изброявамъ на какви жестокости, на какви войни и свирепства отъ една или друга страна е била арена нашата страна. Ние, обаче, не можемъ да не се застъпваме за истината, когато нашиятъ роденъ братъ така се ругае, когато му се отрича всичко, когато искатъ да го одушатъ, безъ да се чуе неговиятъ гласъ. Ние ще говоримъ, ние ще приказваме и ще пишемъ, за да кажемъ на свѣта, на човѣшката европейска съвѣсть, ако все още такава има, че не може да става въ XX вѣкъ това, що е ставало въ времето на Атила и Чингисъ-Хана.

Позволете ми, само за илюстрация, да ви прочета нѣщо малко отъ в. „Македония“. (Чете) „Международна конференция за Македония. Предложение на едно английско списание. Едно писмо на Македонския националенъ комитетъ. Лондонското списание „Ниръ-Истъ“ отъ 10 ноемврий печати едно писмо отъ Македонския националенъ комитетъ, въ което последниятъ се изказва по идеята, изнесена въ единъ отъ миналитѣ броеве на списанието, че положението въ Македония налага свикването на една международна конференция. Коментирайки това писмо, списанието пише: „Предложението, направено въ нашия брой отъ 6 октомврий, че македонското положение изисква една конференция, на която трѣбва да бѣдатъ представени югославянитѣ, българитѣ, гърцитѣ и самитѣ македонци, е подето съ одобрение отъ Националния комитетъ на организациитѣ на македонскитѣ емигранти въ България. Това тѣло е, разбира се, съвсемъ различно отъ Македонската революционна организация, която приема отговорността за атентатитѣ въ югосла-

вянска територия. Трѣбва да се заключи, че Националниятъ комитетъ не си прави илюзии въ този периодъ досежно възможността на автономна Македония и се занимава изобщо съ подобряване участиа на ония отъ своитѣ съотечественици, които търпятъ лишения. Дали той има нѣкакво влияние върху революционната организация, ние не можемъ да знаемъ, но очевидно е, че никакво разрешение на въпроса не би било отъ нѣкаква стойностъ, ако това разрешение нѣма одобрението на революционната организация.

„Предложената конференция сѣ нищо не би ошетила югославянския суверенитетъ. Тя би могла да бѣде свикана отъ самото югославянско правителство, като окончателно доказателство на свѣта за помирителното естество на неговата политика.

„Въ Англия сѣ готовность се признава, че македонската проблема е мѣчна за Югославия. Задачата да се управлява едно нежелающе общество може да подхвърли на испытание народи съ много по-голѣма административна опитность, отколкото югославянитѣ, и, за нещастие, тази задача не е отъ ония, въ които опитътъ на другитѣ се смѣта, че може да е полезенъ. Иначе, Югославия би имала множество прецеденти, отъ които да се поучи. Отъ южна Африка — английското владение — тя би могла да научи стойността на неправене никакъвъ опитъ да се преследва езикътъ, отъ Ирландия би могла да схване какъ едно най-безнадеждно положение се оправя съ конференция.

„Само зло може да се направи съ затваряне очи предъ действителното положение. Въ некролозитѣ за покойния генералъ Ковачевичъ се казва, че той билъ начело на организацията за национална организация въ „Южна Сърбия“. Че такава организация е нужна въ нѣкоя частъ на Югославия и трѣбва да има начело единъ офицеръ съ високъ чинъ въ редовната армия, не подкрепя твърдението, че нѣма македонски въпросъ. Освенъ това, образуването на нередовни чети да се борятъ съ заплашителнитѣ комитаджийски нападения е отъ съмнително удобство въ една областъ, където само една добре дисциплинирана войска трѣбва да се остави да действува, предъ видъ отношенията съ мѣстното население.“

Ето, г-да, съ какво се занимава Македонскиятъ националенъ комитетъ. Ако е престѣпление да искаме да намѣримъ разрешение по миренъ пътъ на тоя толкова мѣченъ проблемъ, какъвто е македонскиятъ, тогава считайте това за престѣпление, ние ще го приемемъ върху себе си. Обаче, повтарямъ, нашата единствена целъ е да туримъ точкитѣ върху и-тата, да не позволимъ, щото свѣтътъ да бѣде заблуденъ относно истинското положение въ Македония, която иначе никога нѣма да бѣде омилена. И заради това, понеже, мѣтимъ водата, понеже прѣчимъ за посърбяването на нашитѣ брата въ Македония, ние сме окачествени и като лоши хора.

Въ положение съмъ да заявя, г-да, че Националниятъ комитетъ, който е управата на братствената организация въ България, която има за своя задача предимно благотворителността и взаимопомощта, нѣма абсолютно никакви връзки съ Вътрешната македонска революционна организация. Противното твърдение е една голѣма и лоша клевета. Друго е, ако е въпросъ за симпатии и антипатии на тая организация къмъ други организации, които сѣщо така работятъ да се даде възможность на македонското население да говори на майчиния си езикъ; друго е, ако е въпросъ дали членоветѣ на този комитетъ иматъ общение съ хора, които, еднакво като тѣхъ, искатъ да осветляватъ свѣта по македонската трагедия. Всичко това се говори, повтарямъ, за да може македонецътъ-българинъ безропотно и безпротестно да бѣде одушенъ, да бѣде денационализиранъ. И заради това въ 1919 г., когато Югославия трѣбваше да подпише договора за миръ, въ който се говореше за права на малцинствата, Давидовичъ — мисля, че той бѣше тогава шефъ на сръбското правителство — поднесе оставката на своя кабинетъ. Когато, обаче, същата година, по-късно, на 5 декемврий, той бѣ принуденъ да подпише този договоръ, сигурно сърбитѣ още тогавъ сѣ се заклели да не го изпълнятъ по отношение на македонскитѣ българи. А това къде води?

Има разни манталитети, има разни темпераменти, има различно домашно възпитание, има различни схващания. Македонецътъ въ Македония, измѣчванъ, тормозенъ, виждате го, прибѣгва понѣкога — азъ твърдя това поне за себе си, не по своя вина — къмъ акции, по-силни или по-слаби, за да изрази своя протестъ. Но ето, вие имате днесъ единъ процесъ въ Скопие. Срещу кого? Срещу студенти българи,

македонци, които никога не сж стъпвали въ свободна България. Деца на най-видни семейства — видѣхте имъ портретитѣ, мили, нежни — за какво ги сждятъ? Затуй, че искали по нелегаленъ пѣтъ да добиятъ това, що договоритѣ задължаватъ Сърбия да имъ даде!

„Не се гаси туй, що не гасне“ — бѣ казалъ нашиятъ най-голямъ поетъ. Каквото и да правятъ, що и да сторятъ, докато не се позволи на македонца въ Македония да говори своя роденъ езикъ, да има своята черква, да има своята преса, да бѣде представенъ въ Парламента и тамъ по легаленъ пѣтъ да се бори за своитѣ крайни идеали, той нѣма да миряса, въпрѣки волята на всички въ свѣта. Не може и да се намѣри сила, която да каже на македонца: слушай, довчера бѣше българинъ, стани сега сърбинъ! Не става тая работа така.

Сърбитѣ твърдятъ, че ние нѣкога сме били българизирани, защото Сърбия, като свободна държава, е била зле гледана отъ турцитѣ; турцитѣ не допусkali да се грижатъ сърбитѣ за своя народъ въ Македония, и българитѣ, които били въ състава на турската държава, намѣрили пѣтъ да българизиратъ македонскитѣ славяни. Да приемемъ за моментъ, че това е така. Обаче, ако е имало българизиране, то не е станало въ 5—10—15 години; то е станало въ вѣкове. Дайте, г. г. сърби, на македонца това, което иска. Заблуденъ! Дайте му го. И ако вие имате добродетели, ако сте по-културни, гледайте да го спечелите, както сж го спечелили българитѣ. Дайте му това, което той иска, за да бѣде доволенъ. Но не така съ ножа надъ врата: „Стани сърбинъ!“ Къде го има това? Това е противъ природата на човѣка, това е неестествено.

И азъ съмъ дълбоко убеденъ, че тия чужденци, които навремето пишеха желти, зелени, сини, розови и други книги, тѣзи, които прилагаха Мюршегскитѣ реформи, знаятъ туй, но, за голѣмо съжаление, поради симпатии или антипатии отъ войната, по политически съображения, мълчатъ. Обаче тамъ е разковничето за разрешението на македонския въпросъ. Дошло е време вече доблестнитѣ хора да кажатъ: не може иначе. Ето, това проповѣдва Националниятъ комитетъ, за това се грижи той.

Престѣпно ли е туй, г. г. народни представители? Обръщамъ ви вниманието, защото може-би скоро и друго искане ще се предави къмъ България: закрийте организацията на македонскитѣ благотворителни братства въ България!

Г. г. народни представители! Въ тронното слово е казано, че съ обявяването на военно положение въ Петричкия и Кюстендилския окръжи сигурността на България била гарантирана. Ако, казахъ, се излѣзе отъ тая предпоставка, че, каквото и да стане въ Македония като проява на протестъ, България трѣбва да се държи отговорна, азъ се страхувамъ да не би да се случи пакъ нѣкакъвъ инцидентъ въ Македония, който отново да постави България на изпитание, въпрѣки това военно положение. Защото, макаръ България да е струпала достатъчно войска въ тѣзи два окръга, азъ предполагамъ — не съмъ вѣщъ по тѣзи работи — че мрежата нѣма да бѣде по-гъста, отколкото откъмъ сръбска и грѣцка страна. И азъ сега се питамъ: ако една сръбска банда, дошла отъ Сърбия, взе отъ едно джумайско село единъ селянинъ, обеси го и пакъ си отиде въ Сърбия, не може ли да се допусне, че нѣкой отчаянъ младъ македонецъ, чулъ, че е пострадала майка му, или че се е извършило нѣкакво престѣпление надъ неговото семейство и пр., туря си главата въ торбата, прескочи границата и, не дай Боже, пакъ направи нѣщо? Ето, инцидентътъ готовъ! Хайде, да не отиде по тоя пѣтъ. На челото на никого не е писано какво смѣта да прави, ще дойде при властѣта, ще си вземе паспортъ и презъ Землинъ или Българъдъ ще отиде, да предположимъ, въ Прилепъ или Битоля и единъ день, следъ като престои две, три, петъ години, извърши нѣщо — не знамъ, дали България следъ петъ, шесть години ще бѣде въ това положение, като днесъ — и ето инцидентътъ готовъ. Азъ смѣтамъ, напротивъ, че ние дразнимъ съ такива мѣрки македонското население въ България и специално — въ тия окръжи.

Дайте, г-да, да направимъ нуждното чакъ по-скоро, за да има това население въ Петричкия окръжъ, специално, пѣтица и да не се чувствува презъ зимата откъснато, като въ нѣкой пустиненъ островъ, отъ останалата частъ въ България. Дайте му възможностъ да не яде хлѣба два, три, четири пѣти по-скѣпо, отколкото въ останала България. Дайте му и всички културни институти, що имаме въ другитѣ окръжи на България. Привържете го повечко. Защото недейте забравя, че това население до вчера спо-

дѣляше радости и скърби, неволи съ македонското население, което остана подъ грѣцка и сръбска власт.

Азъ смѣтамъ, г. г. народни представители, че е вече крайно време да излѣземъ и като български Парламентъ открито да кажемъ нашата дума, нашето схващане по тоя въпросъ. Намирамъ, че и моментътъ даже е благоприятенъ. Ето, виждате дипломати отъ величината на Лойдъ Джорджъ, човѣкътъ, който бѣше единъ отъ главнитѣ стълбове, що крепѣха днешното положение, създадено по силата на договоритѣ за миръ, да говори, да прави изявления, че вече тия договори трѣбва да бѣдатъ променени. Ние всѣки день чуваме чужденци — лично азъ съмъ ималъ такъвъ случай — и то видни чужденци, да изказватъ очудване, защо България още не повдига въпроса за малцинствата. Истина е, че никогашъ Македония като територия не е принадлежала на България и че случаятъ съ държавитѣ, които се грижатъ за своитѣ малцинства въ други държави, не е еднакъвъ по отношение на България. Но отъ друга страна ние трѣбва да вземемъ подъ съображение и туй обстоятелство: кой взе съгласието на македонца да се пресели въ България, като грѣцитѣ отидатъ въ Македония? Българското правителство, тѣй или иначе, бѣ заставено да подпише една конвенция за това взаимно изселване, споредъ която трѣбваше да стане тази взаимна обмѣна на тия така наречени малцинства. Е добре, налага се и моралниятъ дългъ на това правителство, днесъ поне, отъ това гледище да се застъпи за правата на тия малцинства, защото тѣзи, които сж писали договоритѣ, сж го признали едва ли не като опекунтъ на тия малцинства, останали извънъ територията на България.

Азъ ще кажа тукъ, че по отношение на другитѣ въпроси, за репарации, наборна армия, колкото и г. министърътъ на външнитѣ работи да е силенъ въ своята прекрасна речъ, като съветваше търпение, по отношение обаче на въпроса за правата на българскитѣ малцинства въ Македония, азъ считамъ себе си за не твърде убеденъ, само като изхождамъ отъ това начало, че когато нѣкого душатъ, трѣбва моментъ по-скоро да му се претеченъ на помощъ, защото той или ще бѣде удушенъ, или ще реагира, ще рита, ще крѣщи, ще вика и ще създава аларма. Пакъ по поводъ сжщата речъ ще помена, че макаръ и да е твърде убедителна иначе, въ тоя пунктъ не бѣше така убедителна за менъ, въ цитата си за Бетленъ. Бетленъ говори за ревизия на договоритѣ, а не говори за правата на малцинствата.

Министъръ А. Буровъ: И за едното и за другото. И за другото говори сжщото.

Д-ръ К. Станишевъ (мак): Може би не съмъ добре освѣтленъ.

Министъръ А. Буровъ: Едната частъ е за ревизията, а другата е за прилагането на договора. Тѣ сж два пасажа.

Д-ръ К. Станишевъ (мак): Но, г. г. народни представители, нѣма да ви отегчавамъ повече: този въпросъ е извѣстенъ на всички ви. Азъ казахъ бѣгло това, което смѣтахъ, че е съществено да ви го кажа.

Азъ ви моля да се съгласите, проекто-отговорътъ на тронното слово да бѣде повърнатъ въ респективната комисия, за да бѣде той допълненъ по този пунктъ, въ смисълъ, да се иска открито и откровенно цѣлѣнитѣ свѣтъ да чуе, че докато България стои въ това положение, докато всѣки день стои подъ угрозата, че може да стане нѣкакво нахлуване, никакви капитали нѣма да се вложатъ, никой не ще си развърже кесията да заработи по-нашироко, а отъ това преди всичко страната страда. Ето защо, въ интереса на нашата страна, въ интереса, ако щете, на Югославия, въ интереса на мира на Балканитѣ е, да искаме открито да се дадатъ права на българскитѣ малцинства въ Македония, да иматъ тѣ свои училища, но не така, както нѣкои сръбски приятели го разбиратъ — училища на мѣстенъ македонски езикъ, защото то е смѣшно. Никой народъ, като народъ цѣлостенъ, не може да разчита на какъвто и да било културенъ напредѣкъ, ако той въ своитѣ училища преподава на разнитѣ идьомы, що се говорятъ въ нѣкои по-малки или по-голямъ райони въ неговата страна. Ето напр. въ Швейцария нѣмцитѣ не преподаватъ въ своитѣ училища на нѣмско патуа, а на езика на Гюте и на Шилера; въ Бретания по течението на Рона французитѣ не преподаватъ на мѣстното наречие, а преподаватъ по езика на Волтера и Хюго. Македонскитѣ наречия въ действителностъ сж много, обаче, всички тѣ сж български. И въ Струга наречието е българско. За Тиквешко ви казахъ отведе. А въ кукушкия говоръ,

ако поставите въ думитѣ изпуснатитѣ букви и слокове, ще получите срѣдногорски български езикъ. Слушайте нѣкой кукушанецъ когато говори, мислено попълвайте въ думитѣ му изпуснатитѣ букви и слокове и ще видите какво ще получите. Въ Горно-броди говорятъ единъ езикъ, за който азъ се питамъ дали не е по-хубавъ отъ албанския, или отъ тоя, който се говори въ родния градъ на г. министра на вътрешнитѣ работи.

Та, казвамъ, преподаване въ училищата на родния езикъ, черкви, преса, представителство и всички други *droits civils et civiques*, граждански и политически права, на които могатъ да се радватъ югославянскитѣ граждани — това е нужно за македонца.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Французитѣ отнеха вече въ Елзасъ пресата на движението за автономия.

Д-ръ К. Станишевъ (мак): Тогава умирение въ смисълъ, че нѣма да има проявления на протести въ какъвто и да било видъ изразени, ще да стане. Тамъ вече на културна почва македонецътъ може прекрасно да работи за своитѣ крайни идеали. По тоя начинъ само може да се умиратъ Балканитѣ и единъ денъ, дай Боже, балканскитѣ държави — Гърция, Сърбия и България — да се слушатъ така, да зацари такова приятелство между тѣхъ, щото тази Македония, която ще се опира съ своитѣ граници до тѣхъ и ще съставлява едно цѣло, да бѣде съединителното звено, да бѣде ядката на тази конфедерация балканска, която действително ще пресѣче апетититѣ на които и да било велики сили, които искатъ да мѣятъ водата у насъ (Рѣкоплѣскания отъ лѣвицата), да ни държатъ въ рѣцетѣ си и да ни тласкатъ главитѣ едни противъ други. За миръ, казвамъ, ако думата е за разбирателство между Сърбия и България, македонцитѣ сѣ първитѣ пионери. Доста терзания, доста мъчения, доста неволя! Македонската земя бѣ театъръ на всички войни, на всички нашествия, и не отъ днесъ, а още отъ Самуилово време, още отъ времето на Василий Българоубиеца. Обаче да искатъ отъ македонца да се отрече отъ езика, на който го е приспивала неговата майка, да се отрече отъ брата, когото днесъ колятъ въ родна Македония, не може, противоестественно е; все едно е да искате отъ него да свали месеца.

Съгласете се, прочее, на моето предложение — нека открито и чистосърдечно кажемъ: това искаме! И тогава ще бѣда спокоенъ. Иначе не съмъ спокоенъ — азъ казахъ, все тази предпоставка стои — за спокойствието на България. Ако днесъ ние казваме: искаме правата на българскитѣ малцинства въ Македония, Сърбия и Гърция, понеже се даватъ по договоръ, съ това не вършимъ нищо престъпно. Обаче ще успокоимъ и това население тукъ, и онуй население тамъ, което се чувствува вече изоставено. Съгласете се, то не може да разбере мотивитѣ — може би има още други мотиви — на г. министра на външнитѣ работи. То се тревожи, чувствува се изоставено. А пъкъ изоліраността и мизерията сѣ лоши съветници. Ако ние направимъ това, бѣдете увѣрени, г. г. народни представители, че ние ще успокоимъ — спомнете си — и духоветѣ на тѣзи хилядници български войници, които оставиха своитѣ кости въ борба като лѣвовъ съ вѣковния ни неприятель, турчина, и по-късно съ съюзницитѣ ни за свободата на своя братъ робъ, сълзитѣ на чийто майки и бащи още не сѣ изсъхнали отъ очитѣ. (Рѣкоплѣскания отъ македонцитѣ, отъ нѣкой сговористи и отъ лѣвицата)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Нѣма записани други оратори.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ако нѣма записани оратори, ще прекратимъ дебатитѣ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има желаючи да говорятъ, обаче всичкитѣ изказватъ желание да говорятъ въ вторникъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ама още единъ може да говори. Частъ е 19. Азъ моля господата да говорятъ. Ако нѣма кои да говорятъ сега, азъ предлагамъ да се прекратятъ дебатитѣ, защото траятъ вече две седмици. Който желае, може да вземе думата. Имаме още единъ часъ.

К. Николовъ (д. сг): Кои сѣ по редъ записани?

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има още три-четири парламентарни групи, които не сѣ изказали.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Добре, да взематъ думата.

Министъръ А. Буровъ: Да се поканятъ сега още да взематъ думата.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Г. Радоловъ ми заяви сега, че желае да говори последенъ — въ срѣда — защото имали конгресъ; отъ занаятчийската група никой не е искалъ думата; отъ г. Кьорчевата група сѣщо никой не е искалъ думата.

Ако нѣма кой да говори, тогава ще трѣбна да положи на гласуване предложението на г. министъръ-председателя за прекратяване на дебатитѣ по проекто-отговора на тронното слово.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Разбира се.

Е. Начевъ (д. сг): Азъ предлагамъ да се прекратятъ дебатитѣ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Г-да! Има предложение да се прекратятъ дебатитѣ, понеже нѣма записани други оратори.

Който приематъ това предложение, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

С. Златевъ (з. в): Меншество е, г. председателю.

И. Януловъ (с. д): Г. председателю! Запитайте групитѣ официално, формално. (Възражения отъ сговориститѣ)

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Формално ги питахъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Г. Януловъ! Ние ги запитавме. Никой не желае думата.

И. Януловъ (с. д): Нека се запитатъ пакъ.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Запитавме ги.

Има думата г. министъръ-председателъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. г. народни представители! Нѣма защо да се спираме върху въпроси, които сѣ елементарни. Тукъ се дава думата на ония, които желаятъ да я иматъ. Никой не се обажда, че иска думата. Г. председателъ сложи моето предложение на гласуване. Дебатитѣ сѣ прекратени и идущото заседание, въ вторникъ, думата ще иматъ г. г. министритѣ.

Я. Сакъзовъ (с. д): Искамъ думата по това.

Председателствуващъ В. Димчевъ: Имате думата.

Я. Сакъзовъ (с. д): Следъ прекращаване на дебатитѣ иматъ право да се изказватъ ония парламентарни групи, които не сѣ изказали.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Стига да искатъ да взематъ думата.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Азъ мисля, че 10 души още не сѣ говорили.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Нѣма кой да иска думата г. Кьорчевъ.

Министъръ А. Буровъ: Не сте прави, г. Кьорчевъ.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Като никой не иска да вземе думата, какво да правимъ?

Д. Кьорчевъ (нац. л): Г. г. народни представители! Да бѣдемъ лоялни и да не си правимъ шикани. Вие виждате, че ние, които стоимъ тукъ въ всѣко заседание по нѣколко часа и следимъ дебатитѣ, правимъ това отъ интересъ къмъ самитѣ дебати и отъ желание да чуемъ всички групи и всѣки отпосле да си каже думата, както желае и както може. Никой не устройва обструкция съ това, че не желае да се запише. Има желание, има интересъ въ нѣкой да си запази известенъ редъ кога да говори, както той си разбира. Това не е обструкция.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Така не може да върви.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Моля, г. министър-председателю! Това не е обструкция, не е незачитане на самият дебат. Г. председателю, преди г. министър-председателю да направи предложение за прекращение на дебатите, трябва да покани ония парламентарни групи, които не са се изказали, да се изкажат . . .

Министър-председател А. Ляпчевъ: Добре, поканете ги, г. председателю.

Д. Кьорчевъ (нац. л): . . . и въобще да кажат, желаят ли да говорят, след като се прекратят дебатите. Защото има едно тълкуване, което нѣкога Вие, г. Ляпчевъ, правѣхте, което не е справедливо, именно, че ако не се заяви отъ неизказалите се групи преди прекращението на дебатите, че желаят следъ прекращението на дебатите да се изкажат, губятъ право на думата. Обаче, виждате, че оставатъ сега още нѣколко 55 минути до 20 ч. Искате ли да правимъ нощни заседания по тѣзи въпроси или искате да изслушате групите лоялно, да могатъ да разполагатъ съ толкова време, съ колкото смѣтатъ, че имъ е необходимо, за да могатъ да се изкажатъ по проекто-отговора на тронното слово? Ако г. министър-председателю, може-би съ право, ако и други нѣкои сѣ отегчени отъ тия дебати, то е, защото е такъвъ съставътъ на нашата Камара — това сѣ ни депутатите, такива сме. Но това отегчение не е само у министър-председателя — то е у всички ни. Ако искате да бъдете лоялни, нека загубимъ още единъ, два дена, нека и утре заседаваме.

Отъ говористите: А-а-а!

Д. Кьорчевъ (нац. л): Моля ви се! Защо прекратявате дебатите сега въ 19 ч. и казвате, че въ вторникъ ще говорятъ министрите?

К. Кънчевъ (д. сг): Защото нѣма кой да говори.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Азъ смѣтамъ, че нашиятъ председателъ трѣбва да запази правото на групите, които не сѣ изказали, да се изкажатъ, а това да стане въ вторникъ.

К. Кънчевъ (д. сг): Какъ да имъ запази правото, когато не сѣ записали?

Д. Кьорчевъ (нац. л): Правилникътъ казва това.

К. Кънчевъ (д. сг): Правилникътъ не вмѣнява на председателя да кани групите, а ораторите на групите трѣбва да се запишатъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Следъ прекратяване дебатите, групите, които не сѣ изказали, иматъ право да се изкажатъ.

К. Кънчевъ (д. сг): Говорете

Д. Кьорчевъ (нац. л): Въпросътъ е, сега ли да се говори или въ вторникъ.

Д-ръ К. Милановъ (д. сг): Не е тамъ въпросътъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Ако започне сега единъ народенъ представителъ да говори, трите четвърти отъ народните представители ще излѣзатъ, защото сѣ изморени. Много естествено. Ако искате, прекратете дебатите, но азъ мисля, че г. министър-председателю, който по много други дребни работи прилага мѣдростъ и тактъ, не трѣбва да се дразни отъ този въпросъ, а трѣбва да се съгласи, дебатите да продължатъ въ вторникъ. Освенъ това, представителите на нѣкои отъ групите не сѣ тукъ.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Нѣма нужда да повтарямъ онова, което казахъ, което е елементарно нѣщо. Частъ е 19. Азъ моля тѣзи отъ господата, които принадлежатъ на групи, които не сѣ изказали, да взематъ думата и да се изкажатъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Ама до кога ще говорятъ?

Министър-председател А. Ляпчевъ: Докогато изчерпимъ въпроса. Като дойде 20 ч. ще видимъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Вие сте били въ опозиция.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Извинявайте, но това е редътъ. Мой дългъ е да го пазя, както спрямо болшинството, така и спрямо опозицията. Азъ не мога да изложа Парламента на това, което искате да направите. Моля присъстващите народни представители отъ групите, които не сѣ изказали, да взематъ думата. Иначе, съгласно вота на Събранието, въ вторникъ ще говорятъ министрите.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Има правилникъ. Не може да се отнеме правото на парламентарните групи да се изкажатъ.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Азъ казахъ какъвъ е правилникътъ.

К. Кънчевъ (д. сг): Това, което иска правилникътъ, се прилага.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Не сте справедливи.

Председателстващъ В. Димчевъ: Г. Кьорчевъ! Правилникътъ не Ви прѣчи и следъ прекращаване на дебатите да се изкажете, стига да искате думата.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Азъ съмъ я вземалъ. Г. Цанковъ! Вие бѣхте на председателското мѣсто, когато Ви казахъ, че си запазвамъ правото за вторникъ.

Председателстващъ В. Димчевъ: Чл. 18 отъ правилника казва: (Чете) „Ако предложението за прекратяване на разискванията се приеме, но има парламентарни групи, които не сѣ изказали по въпроса, дава се думата по на единъ ораторъ на всѣка отъ тѣзи групи“. Искате ли думата?

Д. Кьорчевъ (нац. л): Азъ я искамъ. Нѣщо повече дори, азъ съмъ я взелъ по-рано. Г. председателстващиятъ Димчевъ въроятно не вижда въ списъка, че азъ съмъ записанъ отъ председателя г. Цанковъ.

И. Лѣкарски (д. сг): Не сте говорили и не желаете да говорите по реда си.

Д. Кьорчевъ (нац. л): А бе, казвамъ ви, че съмъ се записалъ.

И. Лѣкарски (д. сг): Е добре, говорете!

Д. Кьорчевъ (нац. л): Но редътъ не ми е дошелъ.

Министър-председател А. Ляпчевъ: Азъ не мога да се съглася; това редътъ го изисква.

Председателстващъ В. Димчевъ: Има думата г. Александъръ Цанковъ.

А. Ц. Цанковъ (д. сг): Г. Кьорчевъ поиска думата, но я поиска за вторникъ, понеже сега билъ малко болнавъ и защото ималъ да събира нѣкои данни. Затова азъ го оставихъ за вторникъ. Мисля, че той е дванадесети по редъ Подиръ него е г. Боянъ Смиловъ, който ми каза, че щомъ го еори г. Кьорчевъ, който е предъ него, той ще иска да говори следъ него. (Смѣхъ) Защото мѣстото било заето отъ г. Кьорчевъ, затова той се нарежда подиръ него. И подиръ това иде г. Петъръ Тодоровъ, когото тоже съмъ записалъ. Но Вие, г. Кьорчевъ, за вторникъ поискате да говорите, нали?

Д. Кьорчевъ (нац. л): Да. Не съмъ правилъ обструкция, записалъ съмъ се.

А. Ц. Цанковъ (д. сг): Да, но то е при предположението, че нѣма да се прекратятъ дебатите сега.

К. Кънчевъ (д. сг): Да се поканятъ тогава и другите групи.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Ако искате да измѣчвате народните представители, то е друго.

Министър-председател А. Ляпчев: Е добре, вземете думата.

Д. Кьорчев (нац. л): Аз съм готовъ сега да говоря, но при условие да продължа въ вторникъ речта си. Въ 8 ч. да свърши заседанието и въ вторникъ да продължа, съгласни ли сте?

Министър-председател А. Ляпчев: Съгласенъ съмъ.

Д. Кьорчев (нац. л): Г. председателю! Заседанието, по предложение на г. министър-председателя, ще продължи само до 8 ч. и ако азъ не свърша, ще имамъ правото да продължа речта си въ вторникъ.

Министър-председател А. Ляпчев: Разбира се. Но вземете думата.

Председателстващъ В. Димчев: Имате думата, г. Кьорчевъ.

Д. Кьорчев (нац. л): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Дебатитъ по отговора на тронната речъ внесоха единъ новъ елементъ, който липсваше при сжщитъ дебати въ първата извъредна сесия на това Събрание. Този новъ елементъ е въпросътъ за заема, който заема централно мѣсто въ текста на проекта отговора на тронната речъ.

Въпросътъ за заема, обаче, е свързанъ директно и индиректно съ много други въпроси на политическа ориентировка, на финансова и на стопанска политика. И ако бѣше само този въпросъ, пакъ дебатитъ щѣха да бждатъ широки, общи, защото самиятъ въпросъ за заема е отъ такова естество. Между това азъ смѣя да констатирамъ, че макаръ и въ дебатитъ да се зачекна въпросътъ за заема отъ всички, той се зачекна нѣкакъ съ желанието да не се изчерпва докрай, защото ни липсва единъ договоръ за заемъ, защото ни липсватъ конкретнитъ условия да се разисква единъ такъвъ въпросъ. Въ текста на отговора на тронното слово се казва, че народното представителство е готово да оцени благосклонността на Обществото на народитъ, съ която то се отнася къмъ постѣпкитъ на българското правителство за единъ държавенъ заемъ. Между туй, самитъ постѣпки на българското правителство предъ Обществото на народитъ не сж изяснени предъ Народното събрание. Вѣрно е, че се даваха изложения въ комисията по отговора на тронното слово, но тая комисия този пътъ е ограничена — въ нея не влизатъ всичкитъ парламентарни групи — и онова, което става въ една комисия безъ протоколи, не задължава единъ Парламентъ, чиито дебати, разисквания, решения и мнения се отбелязватъ. Ако Народното събрание и българскиятъ народъ не знаятъ постѣпкитъ на българското правителство предъ Обществото на народитъ за сключването на единъ такъвъ заемъ чрезъ авторитета на последното предъ банкитъ, отъ които той ще се получи, очевидно е, че сж прави народнитъ представители да минатъ този въпросъ съ известно пренебрежение, защото по тоя начинъ тѣ отговарятъ на пренебрежението на правителството, което отъказа да даде едно предварително експозе по тия въпроси.

Когато поискахме при започването на дебатитъ, правителството първо да се изкаже, нашето желание бѣше съвършено лоялно. Ние искахме правителството да ни изложи всички ония постѣпки, които то е направило, оная политика, която то е усвоило, ония решения или мѣрки, които то смѣта, че трѣбва да вземе, за да реализира единъ държавенъ заемъ, и всичко онова, което е свързано съ него — вътреша, а може-би и външна политика. Правителството съчете, че ще направи по-добре, като ни подхвърли двадесетъ реда, наречени отговоръ на тронната речъ, да ни ангажира съ дебати, защото традицията да се правятъ предварителни експозета била стара — като че ли министритъ, които говорятъ за традиции, сж много млади — и че нѣкаква нова традиция имало, каквато азъ не знамъ. Експозето бѣше необходимо, желанието на опозицията да се направи това експозе бѣше лоялно, и азъ смятамъ, че причината, за да не се направи това изложение, което щѣше да издигне дебатитъ на една голѣма висота, се крие въ желанието на нашия министър-председателъ не да ръководи дебатитъ, а да полемизира съ стари и нови политически противници.

Р. Василевъ (д. сг): Въпросъ за експозе не се повдигна.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Ако имаше едно експозе, нѣмаше да става нужда отъ тия постоянни прекъсвания, които ни прави г. Ляпчевъ, отъ тая нервностъ, която го обладава, когато нѣкой започне да критикува, да не харесва, да не-годува. Никога министър-председателъ въ едно Събрание не е правилъ впечатление на такава голѣма нервностъ и неспокойствие, каквото г. Ляпчевъ проявява досега. И тая вечеръ да продължатъ дебатитъ по този начинъ, както той иска, да ни налага това съ вотъ на болшинството — това не бѣше една постѣпка на лоялностъ. Азъ казахъ, че депутатитъ отъ болшинството ще си излѣзатъ; тѣхъ не ги интересуватъ дебатитъ по отговора на тронното слово. Тѣ не слушатъ, тѣ си отидоха, тѣхъ ги интересува да спестятъ време. Докато самиятъ г. Ляпчевъ, като опозиционеръ, останалъ безъ вечеря, презъ дългитъ нощни заседания на Парламента, е непрекъснато протестиралъ срещу тази практика на незачитане народнитъ представители отъ опозицията, на незачитане тѣхното мнение, тѣхното желание да бждатъ лоялни, сега и той прави сжщото.

А. Пиронковъ (д. сг): Г. Кьорчевъ! Въ кой Парламентъ сжществува правото всѣки ораторъ да избира времето кога да говори?

Д. Кьорчевъ (нац. л): То зависи отъ възпитанието на депутатитъ и на министритъ — нѣма правилници за това.

Г. г. народни представители! Ако вие, като болшинство, заоравате основното правило, че трѣбва да се самоограничавате, вие нѣма да бждете добро законодателно тѣло, защото нищо не е по-лесно, отколкото законодателнитъ болшинства да грѣшатъ, тъй като тѣхнитъ решения сж абсолютни, сж безапелационни, особено при една система на управление, каквато е нашата — еднокамарна. Вие помнитъ Парламента на земледѣлцитъ. Тѣ не искаха да разбератъ какво значи да се самоограничаваше едно Народно събрание, та самото то да не прави грѣшки. Когато имъ казваме: „Вие сте конвентъ и оттукъ ще отидете въ затворитъ“, тѣ се смѣха, но настѣпи този день. Самоограничението на болшинството въ законодателнитъ тѣла е необходимо и то трѣбва да произлиза не отъ правилници, не отъ традиции, а отъ възпитанието и отъ съзнанието на народнитъ представители, че тѣхниятъ вотъ решава всичко и затова тѣ трѣбва да се самоограничаватъ. Има ли го това съзнание? Нѣма го. Така ли трѣбавше да се реши тази вечеръ: „Болшинство“? Когато ние стоимъ тукъ, слушаеме презъ всичкото време дебатитъ, изпълняваме си дълга, както можемъ, уморяваме се въ тази атмосфера, имаме си и външна работа, вие ни казвате: „Говорете“, „говорете!“ У г. министър-председателя има убеждението, че опозицията не е готова, както и може да не е готова; у г. министър-председателя има убеждението, че тази опозиция постоянно му прѣчи, обаче, има и съзнанието у него, когато е спокоенъ, че безъ нея е още по-лошо.

Считамъ — за да ликвидирамъ съ този въпросъ — че болшинството тая вечеръ, по препорѣка на г. министър-председателя г. Ляпчевъ, се отнесе недоялно, се отнесе недругарски къмъ групитъ, които не сж се изказали, като принуди тѣхнитъ представители да държатъ речи посрѣдъ нощъ при една атмосфера, която и за васъ е уморителна и затуй ви нѣма по банкитъ.

Р. Василевъ (д. сг): Иначе вестницитъ ще пишатъ, че депутатитъ да си отиватъ въ 6½ ч.

Г. Петровъ (нац. л): Кжде е министър-председателъ, който настоя да се продължи заседанието? Той трѣбва да стои на мѣстото си. Какво е това неуважение къмъ народнитъ представители?

П. Анастасовъ (с. д): (Къмъ сговориститъ) Вашитъ депутати си отпѣтуваха. Кжде ви сж хората?

И. Януловъ (с. д): Я вдигнете заседанието, защото нѣма кворумъ. Всички сж уморени.

Нѣкой отъ сговориститъ: Кворумъ трѣбва да има при започване на заседанието.

И. Януловъ (с. д): Г. председателю! За честта на Събранието вдигнете заседанието за вторникъ. Вие виждате, че 15 души има отгатъкъ. (Сочи сговориститъ)

Г. Петровъ (нац. л): Отъ опозицията има 50 души, а отъ болшинството — 15-ина.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Г. г. народни представители! Демократическият авторитет на сегашното управление . . .

И. Януловъ (с. д): Азъ направихъ предложение да се вдигне заседанието. Нека се гласува.

Р. Василевъ (д. ср): Какъ ще се гласува?

И. Януловъ (с. д): Ако болшинството желае заседанието да продължава, да заповѣда да присъства. На праздни банки не се говори по отговора на тронна речъ. Съгласете се съ това.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Г. г. народни представители! Авторитетът на втория кабинет на Демократическия сговоръ е намаленъ, поради тия постоянно повтарящи се малки шикани къмъ партията на опозицията и поради незачитането на последните. Може да приказвате каквото искате за първия кабинет на Демократическия сговоръ, но неговият президентъ викаше всѣки месецъ представители на партията. Дали той ги лъжеше или имъ правеше искрени декларации, дали правеше съ тяхъ политика или пиеше кафе, не зная, но той изпълняваше единъ дългъ на президента — да бѣде въ контактъ съ представителитъ на общественитъ течения.

Днесъ преживяваме само шикани, само предизвикателства. Днесъ има едно незачитане. Азъ подчертавамъ това и желая то да се чуе. Азъ скърбя, че не го чува г. министъръ Ляпчевъ, този старъ борецъ за демокрация, за зачитане на народния представителъ, за зачитане на слово, за зачитане на печатъ, за зачитане на общественото мнение. Защото, какво сме ние тукъ? Ние сме изразители на общественото мнение въ страната. Извънъ насъ нѣма други изразители на това мнение; извънъ насъ, г. г. народни представители, всичко друго не е политика.

Него не го интересувало това! „Да се говори — казва — какво отъ това, че заседанието продължава!“ Като чели ние нарочно сме си задали за целъ да продължаваме заседанията на Народното събрание за да вземаме дневни пари!

А. Пиронковъ (д. ср): Вие говорите вече половинъ часъ за работи, които сж говорени.

И. Януловъ (с. д): Г. Кьорчевъ ви заяви, че е боленъ. Не разбирате ли това?

Нѣкой отъ сговориститъ: Нѣма я неговата група, за да го слуша.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Г. Пиронковъ! Докогато сте едно болшинство, което винаги слуша апелитъ на първия министъръ и всѣкога се подчинява на неговата воля, кога да се прекратѣли дебатитъ, което узаконява съ вотъ всѣко негово хрумване, азъ, пакъ повтарямъ, считамъ, че вашиятъ авторитетъ се намалява, че вие просто изпълнявате една дисциплина, която не е законодателна и парламентарна, която дори не е и партийна, а е дисциплина на послушание солдатско, което въ Парламента не трѣбва да съществува.

Х. Стояновъ (д. ср): Какъ искате да ви уважаваме, когато Вие не ни уважавате! Оставете ние да преценимъ дали е солдатска или не дисциплината. Недейте обижда болшинството, щомъ искате то Васъ да уважава. Тукъ има съзнателна дисциплина, а не солдатска.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Азъ искамъ отъ васъ да се самоограничите, да не правите произволи.

Нѣкой отъ сговориститъ: Нѣмаме нужда отъ нотации.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Имате нужда отъ нотации, . . .

Х. Стояновъ (д. ср): Не отъ Васъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): . . . защото, ако продължавате грѣшкитъ, тѣзи грѣшки ще струватъ скъпо.

Министъръ И. Вълковъ: Солдатската дисциплина, г. Кьорчевъ, сега е съзнателна дисциплина. Недейте си служи съ този терминъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Когато вие искате по този начинъ, чрезъ единъ вотъ, да мацкате народното представителство

отъ опозицията, да мацкате групитъ, да ги принуждавате да приказватъ, вие се отнасяте зле къмъ себе си, вие не уважавате сами себе си.

Вие платете за вашия авторитетъ. Азъ ще ви припомня другъ единъ фактъ, за който носи отговорностъ г. министъръ Ляпчевъ. Защо трѣбва да се самоограничавате? Въ комисията по отговора на тронното слово вие не допуснахте известни парламентарни групи да се представляватъ. Правилникътъ ви казва, че представителството на парламентарнитъ групи въ комисията е пропорционално, което значи, че всѣка група трѣбва да има най-малко по единъ представителъ въ всѣка комисия.

Нѣкой отъ сговориститъ: Какво сме криви ние, когато има групи, които не ги лови дългитъ.

И. Анастасовъ (с. д): Е, много умна приказка каза!

Д. Кьорчевъ (нац. л): Вие не чухте, какво Ви казахъ. Азъ казвамъ, че всѣка група трѣбва да има най-малко по единъ представителъ въ комисията. Вие, обаче, какво направихте? Въпрѣки протестътъ на социалдемократитъ, че тѣ желаятъ да влѣзатъ въ комисията по отговора на тронното слово, вие имъ отказвахте, защото г. Сакъзовъ въ първата извънредна сесия прекъсна Царя, когато четѣше тронното слово. Вие не се самоограничихте въ вашия гнѣвъ, въ вашето желание да отмъстите на тая група и не я допуснахте въ тая комисия.

И. Анастасовъ (с. д): Това е истината.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Тѣ ви питатъ: „Защо не ни допускате въ тая комисия?“ — „Защото, казвате имъ, прекъснахте Царя“. Това сж детинщини. И г. Ляпчевъ, стариятъ парламентаристъ, търпи и одобрява това. И сега вие не поисквахте да се самоограничите. Азъ ви казвамъ, че въ комисията участвуватъ по законъ, — законътъ на самото Народно събрание, правилникътъ — всички групи. Вие казвате: „Вършите революционенъ актъ, нѣма да участвувате“. Правилно ли е това? Между туй, което вършите, и диктатурата има една крачка.

Д. Жостовъ (мак): Г. Кьорчевъ! Тукъ има 12 групи; кажете, какъ могатъ да се представляватъ тѣ въ комисията?

Д. Кьорчевъ (нац. л): Г. Жостовъ! Правилникътъ казва, че всички парламентарни групи трѣбва да бѣдатъ представени въ комисията. Г. Ляпчевъ нѣма да отрече това.

Р. Василевъ (д. ср): Г. Кьорчевъ! Кѣде е пропорцията между 170 и 1?

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Тогава Земледѣлската група трѣбва да има трима души въ комисията по отговора на тронното слово.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Трѣбва да има отъ всѣка парламентарна група минимумъ по единъ представителъ въ комисията. Когато въ 1909 г. се повдигна въпросътъ, дали г. Димитъръ Драгиевъ, който бѣше самъ представителъ на Земледѣлския съюзъ, може да бѣде група, тогава се реши, че г. Димитъръ Драгиевъ представлява една партия и че той, макаръ единъ, се представлява Българския народенъ земеделски съюзъ — и го пустана въ комисията. Този правилникъ го е правилъ г. Ляпчевъ въ 1909 г. Въ него се пише, че никой нѣма право да отнема възможността на една парламентарна група да се представлява поне съ единъ човѣкъ въ комисията. Но вие се разсърдихте на една група и ѝ отнѣхте това право. Защо? Защото не сте свикнали да се самоограничавате. По същия начинъ вие отнѣхте правото на друга група — работническата, да се представлява въ комисията, като казвате, че тя какво общо има съ Царя, съ тронното слово, че да участвува въ тази комисия? Ами че по тая логика може да се каже: какво общо има тя съ Парламента и да я изпѣдите!

Нѣкой отъ сговориститъ: И това ще стане.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Или ще вървимъ по единъ пътъ, който се казва законенъ, или ще вървимъ по пътя на произволитъ, който винаги е билъ опасенъ за ония, които се решаватъ да вървятъ по него.

Разбира се, когато азъ казвамъ, че социалдемократитъ желаятъ да влѣзатъ въ комисията по отговора на тронното

слово, азъ и на тѣхъ мога да направя упрѣка, че не е въпросъ само да имашъ желание да влѣзешъ въ комисията по отговора на тронното слово и да участвуашъ тамъ въ разискванията, а после, когато се поднася отговорътъ на тронното слово, да откажешъ да отидешъ при Царя.

П. Анастасовъ (с. д): Отъ къде знаете, че ще откажемъ? Може да отидемъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Казвамъ това, защото въ едни комисии участвувате, въ други не.

Г. г. народни представители! Онѣзи групи, които скърбятъ, че не сѣ влѣзли въ една комисия, каквато е комисията по отговора на тронното слово, тѣ ако участвуватъ въ нея, нѣматъ право да манкиратъ на дълга си до край. Защо, по кои съображения? По тоя пътъ ако вървя, азъ ще намѣря вина и у тѣхъ, не само у васъ, защото нашата законодателна властъ принадлежи и на Царя, и на Народното събрание. Ако тѣ сѣ решили да нѣматъ никаква връзка съ Царя, тѣ нѣматъ право да гласуватъ нито единъ законъ, защото инициативата за всѣки законъ излиза отъ Царя, съ негово съгласие се внася въ Народното събрание.

П. Анастасовъ (с. д): Имали сме министри. Какво искате повече?

Д. Кьорчевъ (нац. л): Моля. — Работническата група трѣбва не само да влѣзе въ комисията по отговора на тронното слово, но трѣбва да се съгласи и да го поднесе, и ако Царятъ иска да говори съ нейнитѣ представители, да говори. Противоречието, въ което могатъ да изпаднатъ групитѣ, които желаятъ да влѣзатъ въ тази комисия, но не изпълняватъ дълга си до край, е противоречие конституционно. Комуниститѣ у насъ сѣ гласували и съ положителенъ вотъ. Напр. въ 1916 г. тѣ гласуваха за промѣната на календаря. Инициативата за това бѣше законодателна — съ съгласието на царъ и правителство. Отговорността е на правителството, а инициативата е двойна. Когато тѣ гласуватъ, тѣ одобряватъ това нѣщо. Разбирамъ да гласувашъ само за дневнитѣ, както правятъ комуниститѣ — тамъ актътъ е чисто домашенъ — но тѣ гласуватъ и други закони. Или ще имашъ докрай отрицателенъ вотъ, защото инициативата на законитѣ половината е царска, половината е народна, или пъкъ, ако не гласувашъ, нѣма да гласувашъ въобще, защото искашъ друго държавно устройство. Компромиси не се правятъ, ако искаме да бждемъ последователни. Васъ, социалдемократи, както и вие отъ Работническата партия, болшинството не ви допустна въ тази комисия. Вие казвате: ние искаме да участвуваме. Декларирайте, ако участвувате, ще отидете ли при Царя?

П. Анастасовъ (с. д): То е наше право.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Не е вѣрно това. Вие може да се извините, ако сте възпрепятствувани, но вие сте длъжни да поднесете отговора на тронната речъ. Така е въ Швеция: Брантингъ отваря Народното събрание не въ Парламента, а въ царския дворецъ. Брантингъ не е по-малко социалистъ отъ васъ.

Х. Калайджиевъ (раб): Работническата партия не е представена не само въ комисията по отговора на тронното слово, но и въ комисията по Министерството на търговията.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Азъ говоря за комисията, по отговора на тронната речъ. Като дойде бюджетътъ на Министерството на търговията, тогава ще говоримъ и за това. Има комисии, въ които и ние не сме представени. Сега е въпросътъ за специалния характеръ на тази комисия.

Азъ започнахъ отъ тамъ, че болшинството не пожела да се ограничи въ своя ядъ, въ своя гнѣвъ, въ своята вражда, заедо представителъ на една група се отнесе непарламентарно къмъ Царя, който не е отговоренъ, когато четѣше тронното слово, и го наказва: нѣма да бждешъ въ комисията. Нѣма по-детински и по-смѣшенъ актъ отъ този. Може да ви боли, г. г. народни представители, . . .

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: А, приказвай.

Д. Кьорчевъ (нац. л): . . . но вие заедно съ вашия министъръ-председателъ г. Ляпчевъ ще бжде добре да се самоограничавате особено сега, когато трѣбва да виждате, че полека-лека настѣпва за васъ възможността на раздѣла съ управлението, . . .

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

Д. Кьорчевъ (нац. л): . . . за да разберете, че трѣбва да се умре въ красота. (Оживление) Изкуството на едно правителство да умре красиво е много голѣмо, то е много важно. Когато запитаха Брияна: „Защо Вие, г. Бриянъ, сте 11 пѣти министъръ и деветъ пѣти министъръ-председателъ“, той каза: „Защото азъ избирахъ такива моменти да си отида, които винаги ми даваха право пакъ да стана министъръ“.

Д. Мангърговъ (д. сг): Защо не дадохте акълъ на Радославова да напусне властѣта на време?

К. Кьорчевъ (нац. л): Той е вашъ човѣкъ, вашъ съюзникъ.

Д. Мангърговъ (д. сг): Защо не му дадохте съветъ какъ красиво да падне, а го накарахте да избѣга бръснатъ презъ границата?

Д. Кьорчевъ (нац. л): Нито съмъ го каралъ, нито се интересувамъ отъ него. Вие знаете много добре това. Той е човѣка на държавната идея и вие сте хора на държавната идея, дрѣжете се барабаръ и вървете.

Д. Мангърговъ (д. сг): Вие бѣхте неговъ съветникъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Никога. Вие приказвате работи, които сте чули отъ други. Това не е истина. Г. Ляпчевъ знае много добре.

Това изкуство самъ г. Ляпчевъ го признава. Не е важно, казва, да паднешъ; важното е да знаешъ кога да паднешъ, . . .

Р. Василевъ (д. сг): Да слѣзешъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): . . . да знаешъ кога да слѣзешъ. Всичко това ще бжде добре, всичко това ще бжде полезно, но ако, г. г. народни представители, тази единичка опора обществена, законодателна, държавна, наречена Парламентъ, не я подценяваме, а я държимъ на една голѣма висота. Менъ ми е много тежко да смѣтамъ, че г. Ляпчевъ печели съ такива малки уюни, каквито иска да прави — да принуждава да говорятъ, защото може да нѣма готови да говорятъ. Тежко ми е за него, защото той е единъ човѣкъ на демокрацията, защото той е работилъ за този народъ, защото е спалъ въ редакциитѣ на онова обществено мнение, което се създаваше. На него не му прилича да прави това. И когато всѣки день той се хвали, че прави концесии на оппозицията, тази вечеръ ни е курдисалъ да се занимаваме съ малкитѣ негови и на болшинството грѣшки.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Всѣко правило има изключение, г. Кьорчевъ. (Веселостъ)

Д. Кьорчевъ (нац. л): Вдигнете заседанието и тогава никое правило нѣма да има изключение. Тогава ще говоримъ по отговора на тронното слово.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Редъ, редъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Недейте прави отъ това капризъ: съ капризи не се отива далечъ, съ уюни не се отива далечъ. Недейте ни кара да правимъ това, което се правѣше едно време, когато отъ болшинството присѣдствуваха двама-трима души: да държишъ трибуната по два-три часа, докато дойде болшинство, и да приказвашъ по бюджета на желѣзницитѣ за това, какъ се качватъ и какъ слизатъ пѣтниците, какъ дрѣнкатъ звѣнциитѣ, какви сѣ вагонитѣ и пр. и пр. (Веселостъ всрѣдъ лѣвицата)

Нѣкой отъ сговориститѣ: Както правишъ ти.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Това искате вие, г-да: говорете на всѣка цена, защото Капарата е говорилъ. Това ми е тежко, защото по майтапчийски пътъ, по майтапчийски начинъ се третиратъ правата на народнитѣ представители и желанието имъ да си изпълнятъ дълга.

С. Савовъ (д. сг): Много пѣти се е случвало, ораторътъ излиза на трибуната, казва: „Не съмъ разположенъ“ и заседанието се отлага за следующия день.

П. Анастасовъ (с. д): Той каза на председателя, че не е разположенъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Азъ си спомнямъ, г. г. народни представители, въ Камарата на дружбашитѣ, когато имъ се напомняше, че това не е конституционно, комунистичѣтѣ отъ тукъ (Сочи лѣвицата) викаха: „Хей, на васъ ви казватъ, че не сте конституционалисти. Такива ли сте?“ — „Сакънъ!“, казваха тѣ, „не сме. Конституцията — това е парцалъ на буржуазията. Ние си вървимъ по пътя, който народътъ ни сочи. Той е за насъ конституция“. Като паднаха отъ власт — „Да живѣе конституцията! Дайте конституционни правдини! Дайте да вървимъ по пътя на конституцията!“ Защо става това дълбоко противоречие въ съзнанието на едни и сѣщи хора при различни положения? Защото у насъ липсва възможностъ за самообладание. У г. Ляпчевъ въ последно време по отношение на опозицията самообладанието е нула. Той не ни зачита, той ни пренебрегва, да може по нѣкакъвъ начинъ опозицията да онѣмѣе, да не се занимава той съ нея.

С. Савовъ (д. ср): Тъкмо обратното е вѣрно: обвиняватъ го, че прави концесии на опозицията.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Между това, вие чухте онзи день министъръ Славейко Василевъ по ямболския изборъ като каза: „Азъ, по заповѣдъ на министъръ-председателѣтѣ, се мъчехъ да се избере Янко Сакъзовъ“.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Нѣма такава нѣщо

Д. Кьорчевъ (нац. л): Нѣма ли го тукъ г. Славейко Василевъ?

П. Анастасовъ (с. д): Такова нѣщо не е казалъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Г. Славейко Василевъ ще прочете какво съмъ казалъ азъ. И вие имате интересъ, и г. Ляпчевъ има интересъ така да казвате.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Безспорно е едно, че азъ желая всички видни обществени дейци да ги видя тукъ. Но то зависи отъ народа.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Да не ти трѣбва опозицията, само когато тя има значение. Възможно е, г. г. народни представители, когато ние тукъ се боримъ, да не бждемъ винаги справедливи, защото е мѣчно едновременно да бждемъ и сѣдни и страни. Това е трагизмътъ на Парламента. Но затуй въ Парламента влизатъ хора ужъ на по-голъма възраст, хора, ужъ които минаватъ презъ единъ цензъ, нареченъ партиенъ. Не току-тъй може да влѣзе единъ опозиционеръ въ Камарата, да го избиратъ въ една околия, гдето биятъ тѣпана, като разправятъ какво му е майчиното млѣко, къде се е училъ и пр. Все се минава презъ единъ цензъ, който дава гаранция, че ние тукъ сме хора, които ще работимъ съ по-малко страсти, ще се мъчимъ да преодолѣмъ нашитѣ слабости. Азъ считамъ, г. г. народни представители, че всичкитѣ цивилизации, които сѣ загинали, сѣ загивали поради отгъстителния духъ на партийни водачи, на партийни групи и на народи. Историата ни го казва това. Постоянно искаме това примирение, постоянно искаме това единство, постоянно искаме да си правимъ концесии, но концесии не *do ut des* — давамъ и вземемъ, а концесии — вземамъ и ти правя капани.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Тая е радославистка работа.

Р. Василевъ (д. ср): Не е така, г. Кьорчевъ.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Говорете по тронното слово.

Д. Кьорчевъ (нац. л): По тронното слово ще ви говоря въ вторникъ, а сега ще говоря върху инцидента, който стана тукъ.

С. Савовъ (д. ср): Ама времето Ви се чете, г. Кьорчевъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Така, вие, опозицията направихте една грѣшка, която констатира самиятъ г. Ляпчевъ. По варненския изборъ, защо вие, опозицията, доазните нервитѣ на болшинството, та то се откажа да приеме мнението на комисията по избора? Г. Ляпчевъ каза: „А-а-а, ние сме болшинство тукъ да ви гласуваме, а вие да стоите“. Ама, г. Ляпчевъ, и когато насъ ни нѣма по банкитѣ, и когато отсъствуваме, то е политика. Не само когато не гласуваме, а и когато отсъствуваме е политика.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: А бе вие и когато спите правите политика!

Д. Кьорчевъ (нац. л): И вие, г. министре, когато дремете тукъ, пакъ правите политика.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Дали дрема азъ, ти знаешъ много добре.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Ние когато лѣгаме вечеръ лѣгаме съ мисълта дано на другия день, като се събудимъ, да ви видимъ паднали отъ власт. Това е нашата мисълъ. (Смѣхъ) Нѣкои, които сѣ набожни, когато си лѣгатъ вечеръ, мислейки за това, се кръстятъ, а други живѣятъ само съ надежди. Азъ мисля, че и вие сте правили сѣщото, г. Ляпчевъ.

Когато ви правя, г. г. народни представители, тѣзи упрѣци, азъ искамъ да не бжде подозиранъ, че влагамъ въ тѣхъ неприязнь или омраза спрѣмо васъ. Задължавамъ ви да ми вървате това, защото азъ желая вашата партия да бжде партия, да стане голѣма, здрава, силна. Отъ нея България има нужда. Създайте си традиции; всѣки вашъ жестъ, особено когато законодателствувате, да ви бжде една опора въ бждането, когато ще ви критикуватъ. Нелейте дава поводи за каквито и да било нѣща, които ще намалятъ вашия авторитетъ. Тѣзи, които говорятъ, че Демократическиятъ сговоръ щѣлъ да рухне, че щѣлъ да се разяе отъ племената, тѣ сѣ партизани; онѣзи, които сѣ лѣбжавници, знайтъ, че името Демократически сговоръ ще остане. Другъ е въпросътъ — и той е най-маловаженъ — дали ще стои начело на Демократическия сговоръ Буровъ, или Ляпчевъ, или Цанковъ, или другъ нѣкой. Липата сѣ временни. Едно е, обаче, истина, нѣма да се роди пакъ народна партия въ България, не може да се създаде пакъ обединистка партия. Азъ желая — доколкото умѣя да разсѣждавамъ — тая партия да се запази. Мислете върху това вие, водачитѣ, малки и голѣми, които ще се промѣнявате въ воденето на тая партия, да ѣ създадете престижъ, за да не ви се напомнятъ горчивини. Азъ знамъ, че като mine известно време, горчивинитѣ сѣ материалъ за смѣхъ, но вие да не смѣтате, че много време ще mine отсега до момента, когато ще ви се поиска смѣтка. Нѣма да mine много време.

С. Савовъ (д. ср): Никой не ви пречи и сега да поискате смѣтка.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Въ вторникъ, когато азъ ще говоря по въпроса за смѣната на властта, който се зачекна отъ всички, ще се обясня подробно и вие ще видите, че въ моята анализа нѣма ни най-малко каквато и да било дребнава мисълъ за партиазнство, нито нѣкакво намѣрение да ви цепимъ, да ви сѣемъ интриги, както има хора, които по тоя начинъ бъркаха въ други партии. Не. България сѣ нейното гражданство трѣбва да бжде политическа. А тя ще стане политическа чрезъ партиитѣ. Това искаме ние. Тая либерална и буржоазна мисълъ не е малка. И, ако Демократическия сговоръ стана чрезъ насилие, чрезъ една спогодба принудителна, нека той завърши сѣ едно съзнание, че е наистина политическа партия. И затуй градете тая партия, сега, градете я, като ѣ създавате отношения съ другитѣ партии, но не закачайте другитѣ партии въ онова, което е тѣхенъ престижъ, което е тѣхна честъ и тѣхно достоинство. Даже и за най-крайнитѣ. Най-крайнитѣ партии сѣ временни партии, вие сте постоянната партия.

Х. Стояновъ (д. ср): Тѣ не сѣ съгласни съ това.

А. Пиронковъ (д. ср): Въ вторникъ ще се отменешъ отъ тѣзи приказки, друго ще приказвашъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Никога не съмъ ви говорилъ съ омраза, съ гнѣвъ, но на онзи, който ме прекъсва, не оставамъ дълженъ.

Вашата партия, доколкото тя е партия, споредъ мене, трѣбва да остане да съществува. Ако има мнения, че тя трѣбва да се разложи, тия мнения не излизатъ отъ нашата срѣда. Ние ви критикуваме жестоко, но ние ви критикуваме като партия. Ние не правимъ различие между правителството на Цанкова и правителството на Ляпчева. Ние непрекъснато викаме: „Да си върви Демократическиятъ сговоръ“, когато други, други, много други отъ много мѣста искаха да разяждатъ Сговора. Това не е наша задача, тая задача е дребнава, тя е малка. Отъ това не биха се по-

стигнали постоянни резултати, а само промънливи, капризни резултати. Тя е партизанска работа. Отъ трибуната никога отъ толкова години насамъ азъ не съмъ се занимавалъ съ дребнавости. И ако ми казвате, че въ вторникъ азъ ще ви ругая, вие се лъжете. Мене не ми трѣбва голѣма аудитория, за да ви ругая. На публични събрания азъ съмъ говорилъ за Демократическия сговоръ и, който ме е слушалъ, е оценилъ моята лоялност, моята коректност по отношение на вашата партия. Имало тукъ-таме резилъ хора. Че къде нѣма резилъ хора? Това не ме интересува. Имало позорни факти. И това не ме интересува. То може да интересува пресата. Но и изнасянето на фактитѣ, г. г. народни представители, е полезно. Я помислете вие отъ болшинството, на какво щѣме да заприличае, ако нѣмахме партии? Щѣме да завоинимъ. Кой щѣше да корегира скандалитѣ, кой щѣше да корегира всичкитѣ онѣзи случаи на корупция, кой щѣше да ги спира, кой щѣше да ви напомня вашия дългъ? Това е пресата, това сѣмъ партиитѣ. Спорътъ е, дали винаги се борави съ факти или съ чувства. Откакъ свѣтъ свѣтува фактитѣ се придружаватъ съ чувства и чувствата винаги господствуватъ надъ фактитѣ. Обществениятъ животъ е повече психология, отколкото логика. И това мѣждритѣ водачи на партиитѣ го разбиратъ. А г. Ляпчевъ, седналъ тукъ като парламентарна свекърва, всѣкого прекъсва, всѣкого пренебрегва, всѣкого ругае и казва: тукъ се слуша моята дума. (Смѣхъ)

П. Анастасовъ (с. д): И Вие почнахте да правите интриги, щомъ казвате, че Цанковъ е по-добъръ отъ Ляпчевъ.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Азъ не правя интриги.

П. Анастасовъ (с. д): Това е вече интрига.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Не е интрига. Това е една моя констатация, и азъ рискувамъ съ нея предъ партията си, когато я казвамъ тукъ, но азъ казвамъ единъ фактъ.

С. Савовъ (д. сг): Щомъ има добра свекърва, домакинството върви добре.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Но при зла свекърва, снахитѣ теглятъ, нали знаешъ.

Ето защо положението на правителството презъ тия дебати трѣбваше да бѣде положение на регулаторъ, положение на кормчия, който ръководи кораба. Министъръ-председателътъ Ляпчевъ стои на мостчето на българския корабъ. Той стои тамъ и гледа вѣтроветѣ, гледа брѣговетѣ, гледа вълнитѣ, търси правилния пътъ, пъкъ насъ ни е турилъ въ кюмюрлука да хвърляме кюмюръ. (Смѣхъ) Ние хвърляме кюмюръ на този параходъ.

Р. Василевъ (д. сг): Туй е тежко сега.

Д. Кьорчевъ (нац. л): Има други, които е турилъ отгоре на платформата, но всѣки моментъ чака, ако се разбунтува морето, за да олекне на кораба, пръвъ той да ги хвърли въ морето. Тази негова задача е задачата на корабоначалника. По законитѣ на естеството е да хвърлишъ частъ отъ товара въ вълнитѣ, когато параходътъ вземе да потъва. Но когато има хубаво време, пуснете ги всички на тая голѣма и широка българска платформа да видятъ до де стига хоризонтътъ на нашия животъ. Ето какво искахме ние отъ правителството. То има всичкитѣ права. А този, който има най-много права, той подлежи най-много на критика. Често пѣти може-би тази критика да бѣде най-несправедлива, но неговото положение предизвиква всичкото това, което става около него. Защо нѣмате спокойствие да посрѣщате всички тия нѣща?

Когато Димитъръ Петковъ, Свирчо, стоеше на мѣстото на г. Ляпчевъ, той се радваше, когато опозицията го псува съ езикъ нечуванъ, мръсенъ, доленъ, страшенъ. И когато на болшинството съ прѣстъ покаже да гласува и то вдигне рѣце, той пита: „Е, г-да, защо бѣха тия приказки? Азъ зная отъ кого завися. Азъ не завися отъ васъ, азъ не завися и отъ тѣзи народни представители, защото азъ съмъ ги избралъ. (Смѣхъ) Да не мислите, че тѣ сѣмъ ме поставили тукъ, азъ съмъ ги избралъ. Азъ знамъ отъ кого завися. И когато дойде Царътъ и ми каже „Я момче си вземи калпака“ — азъ ще си отида, и ще дойдете вие“. Всичката тая история въ нашата малка страна е много проста и трѣбва да се разбере. Той бѣше великодушень; той бѣше истински баща на Народното събрание; той четеше дневницитѣ и ги корегираше, за да не се оставятъ нѣща, казани отъ невъздържани хора, които нѣща случайно чужденцитѣ могатъ да намѣрятъ и да използватъ въ ущърбъ на България; той слушаше всички опозиционни депутати; той отговаряше на тѣхъ съ факти и ги молѣше: „Когато нѣмате факти, а имате нужда да псувате, псувайте само Свирча, оставете другитѣ, защото азъ отговарямъ!“ (Оживление) Г. Ляпчевъ ни кара да псуваме фактитѣ, а да щадимъ правителството.

А. Пиронковъ (д. сг): Той ви караше до сабале да заседаете.

А. Кьорчевъ (нац. л): Азъ зная, че той може да е ималъ голѣми недостатѣци, споредъ васъ. За мене той е единъ селянинъ, който дойде съ потуркитѣ си, научи се да пише, стана гражданинъ, служи на отечеството си както той разбираше и стана жертва на нашитѣ страсти — една жертва скѣпа, една жертва, която следъ туй повлече много жертви, защото се създаде традиция. Азъ се кланямъ предъ неговата паметъ, предъ паметъта на единъ много бистъръ, много добъръ народенъ умъ. Той ръководѣше Народното събрание, зачиташе го, той не правѣше демагогия. Единъ денъ отиде въ Пещера при покойния Такевъ и заедно съ него правятъ агитация за избори. Такевъ говори на гражданитѣ: „Вие, мои съграждани, ако ме изберете, стария мостъ, ще го поправа; ще ви направя и още единъ“. Тогава, на него време, практиката бѣше, че на едно и сѣщо събрание се говори отъ различни оратори. Свирчо става и казва: „Ако избирате хора, мене ще изберете. Ако ме изберете, нѣма да ви направя новъ мостъ. Но, ако не ме изберете, и стария ще ви разваля, защото не разбирате отъ хора“. Неговата откровеностъ стигаше до крайностъ. Въ Старозагорска околия той заяви като опозиционеръ, макаръ че всички му бѣха приятели: „Ще увеличи данѣцитѣ“. Пропадна. Дойде като министъръ-председателъ и заяви: „Знаете ли какво ще ви кажа?“ — Знаемъ. — „Защо искамъ да увеличи данѣцитѣ? Защото България не е каракачанска държава, тя трѣбва да се развива и да живѣе. Искамъ данѣци“. И той събра 456 хиляди гласа, безъ пропорционална система, безъ задължително гласуване, при едно население отъ 3 милиона души. Казватъ, че това се дължело на тероръ, авторитетъ, партия, довѣрие къмъ властта. Както щете си обяснете това, но преди него имаше кабинети, които праподанаха въ изборитѣ.

Часттъ е 8, г. председателю!

Председателствуващъ В. Димчевъ: Следующето заседание ще бѣде въ вторникъ съ сѣщия дневень редъ.

Които приематъ сѣщия дневень редъ за вторникъ, моля, да вдигнатъ рѣжа. Болшинство, Събранието приема.

(Вдигнато въ 20 ч. и 5 м.)

Председателъ: **АЛ. Ц. ЦАНКОВЪ**

Подпредседателъ: **В. ДИМЧЕВЪ**

Секретаръ: **Д. МАНГЪРОВЪ**

Началникъ на Стенографското отдѣление: **Д. АНТОНОВЪ**

СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.	Стр.
Отпуски разрешени на народните представители: Петър Цуцумановъ, Кръстю Пастуховъ, Христо Баралиевъ, Петъръ Панайотовъ, Никола Андреевъ, Никола Търкалановъ, д-ръ Борисъ Ни-		
		коловъ, Христо Баевъ, Стефанъ Бояджиевъ, Величко Кознички 161
		Проекто-отговоръ на тронното слово (първо четене — продължение разискванията) 161
		Дневенъ редъ за следующето заседание 179